

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

**Terorismus jako současné ohrožení stability
osobnosti**

Bc. Julie Voskobožníková

Vedoucí práce: MUDr. Olga Dostálová, CSc.

Praha 2016

Prague college of psychosocial studies

**Terrorism as a current threat to the stability of
the personality.**

Bc. Julie Voskobožníková

The Diploma Thesis Work Supervisor:
MUDr. Olga Dostálová, CSc.

Praha 2016

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

V Praze, dne 25. 7. 2016

.....

Chtěla bych poděkovat vedoucí diplomové práci MUDr. Olze Dostálové, CSc. za pomoc při výběru tématu, trpělivé vedení diplomové práce, stanovení struktury textu a obsahu, cenné rady a úpravy.

Anotace

Autorka diplomové práce pojednává o problematice terorismu jako o současném ohrožení stability osobnosti. V teoretické části představuje původ pojmu teror a terorismus a historický vývoj terorismu. Dále se zde zabývá rozlišením terorismu, kde podrobněji rozepisuje jednotlivé směry. Věnuje pozornost psychologii terorismu, možným motivům, rovněž i způsobu myšlení teroristy a nabízí různé přístupy ve vysvětlení teroristického chování. Autorka se zaměřuje na skupinovou dynamiku a oběti terorismu. Ve výzkumné části autorka představuje tři rozhovory s oběťmi teroristické aktivity a jejich tematickou analýzu. Odpovídá na položené otázky v této části práce a uvádí pět společných témat participantek.

Klíčová slova

Teror, terorismus, skupina, oběť, metafora schodiště.

Abstract

The author of the thesis deals with the issue of terrorism as a current threat to the stability of the personality. The theoretical part represents the origin of the concept of terror and terrorism and the historical evolution of terrorism. Furthermore author deals with definition of terrorism, which further breaks down to different directions. Author pays attention to the psychology of terrorism, possible motives, as well as terrorist mindset and offers different approaches in explaining terrorist's behaviour. The author focuses on group dynamics and victims of terrorism. In the research part the author presents three interviews with the victims of terrorist activities and their thematic analysis. In this part of thesis author answers to research questions and lists five common themes for participants.

Key words

Terror, terrorism, group, victim, staircase mataphor

OBSAH

ÚVOD	10
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	12
1.1 Pojmy teror a terorismus	12
2 HISTORIE TERORISMU	17
2.1 Průřez historií	17
2.2 Jednadvacáté století – nová éra globálního terorismu.....	19
3 ZÁKLADNÍ ROZLIŠENÍ TERORISMU	22
3.1 Politický terorismus.....	22
3.1.1 Subverzivní terorismus	22
3.1.2 Represivní terorismus	24
3.2 Náboženský terorismus	24
3.3 Monotematický terorismus.....	24
3.4 Kriminální terorismus.....	25
3.5 Patologický terorismus	25
4 PSYCHOLOGIE TERORISMU	26
4.1 Teroristické chování	26
4.1.1 Racionálně - strategické vysvětlení.....	28
4.1.2 Psychologické vysvětlení.....	29
4.1.3 Psychopatologické vysvětlení	32
4.2 Otázka motivace	33
4.3 Individuální psychologie teroristy.....	34
4.3.1 Identita	34
4.3.2 Machiaveliánská inteligence	35

4.3.3	Totalitaristické myšlení.....	35
4.3.4	Fundamentalismus	36
4.3.5	Fanatismus	36
5	SKUPINOVÁ DYNAMIKA	38
5.1	Teroristické skupiny	38
5.2	Metafora schodiště	40
6	OBĚTI TERORISMU	43
6.2	Psychologické následky terorismu	43
7	VLASTNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ. KVALITATIVNÍ SONDA	46
7.1	Úvod k výzkumnému záměru.....	46
7.2	Předporozumění problematice.....	47
7.3	Cíle výzkumu a výzkumné otázky	47
7.4	Výzkumný vzorek	48
7.5	Etika výzkumné sondy	49
7.6	Metodika kvalitativní sondy.....	49
7.6.1	Metoda sběru dat.....	49
7.6.2	Způsob zpracování dat - tematická analýza	51
7.6.3	Otevřené kódování	53
7.7	Validita a reliabilita výzkumné sondy.....	54
8	ANALÝZA ROZHovorů	56
8.1	Témata získaná tematickou analýzou rozhovorů	56
8.1.1	Pohoršení zkoumaných osob nad situací	56
8.1.2	Způsobení překážek a omezení	57
8.1.3	Negativní pocity	59
8.1.4	Psychické následky	61

8.1.5	Pozitivní přístup k situaci.....	63
8.2	Výsledky analýzy	64
8.2.1	Odpovědi na výzkumné otázky.....	66
8.3	Diskuse	67
ZÁVĚR		69
LITERATURA.....		70
Elektronické zdroje		73
Příloha I. Informovaný souhlas.....		75
Příloha II. Информированное добровольное согласие.....		77
Příloha III. Otázky pro rozhovor s respondentem.....		79
Příloha IV. Rozhovor s Aleksandrou		80
Příloha V. Rozhovor s Fatimou.....		85
Příloha VI. Rozhovor s Marií.....		88

ÚVOD

Diplomová práce pojednává o problematice terorismu jako o současném ohrožení stability osobnosti. Již od svého dětství se pohybuji v multikulturní společnosti a toto téma mě proto velmi zajímá. Dva roky jsem pracovala v Integračním centru Praha, kde jsem měla možnost se seznámit se spoustou zajímavých lidí, proto jsem začala hledat podobně zaměřené téma i pro svou diplomovou práci. Vzhledem k událostem, které se odehrávají v posledních letech a narůstajícímu počtu teroristických útoků, jsem chtěla hlouběji nahlédnout do tohoto tématu a lépe mu porozumět.

V teoretické části popisují původ pojmů teror a terorismus. Zabývám se jeho definicí a různými pohledy na tyto definice. Druhá kapitola pojednává o terorismu z historického hlediska od předpokládaného vzniku až po 21. století. Obsahem třetí kapitoly je základní rozlišení terorismu, kde na základě odborných zdrojů popisují různé druhy terorismu. Ve čtvrté kapitole jsem se zaměřila na psychologii terorismu. Rozebírám zde teroristické chování a různé přístupy k jeho vysvětlení, rovněž sem řadím i motivaci teroristů a individuální psychologii teroristicky zaměřeného jedince. Zmíním se zde i o myšlení teroristy a o radikálních směrech. V předposlední kapitole se zabírám skupinovou dynamikou a metaforou schodiště. Poslední kapitola se věnuje obětem terorismu a možným psychickým následkům teroristických aktivit.

V praktické části představím tři rozhovory s oběťmi teroristických aktivit. Ty budou postupně zpracovány pomocí tematické analýzy. Na základě analýzy pak popíšu společná témata pro vybraný výzkumný vzorek.

Text je doplněn 6 přílohami. Příloha I představuje vzor informovaného souhlasu. Příloha II je jazykovou mutací informovaného souhlasu. Příloha III obsahuje otázky pokládané respondentkám před a

v průběhu polostrukturovaného rozhovoru. Přílohy IV, V a VI jsou jednotlivé rozhovory.

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1.1 Pojmy teror a terorismus

Již starší slovníky cizích slov definují teror a terorismus. Tak REJMAN (1966, s. 541) uvádí teror jako hrůzu, hrůzovládu, „*použití všech forem fyzického a psychického násilí ke zdolání odporu osobního n. společenského odpůrce*“. Terorismus pak vysvětluje jako „*zastařování a potlačování odpůrců násilnými metodami*“. BRZYBOHATÝ (1999, s. 11) uvádí, že slovo teror bylo odvozeno z latinského slova *terrere*, což v překladu do češtiny odpovídá významu strašný, nebo hrozný. Tedy bychom mohli předpokládat, že slovo terorismus v sobě zahrnuje takové činnosti a metody, které vyvolávají pocity strachu a hrůzy (ŘEHÁK aj., 2008). V dnešní době je tento pojem mediálně známý a diskutovaný.

Terorismus nelze jednoznačně a přesně vymezit. Všechny definice se ale shodnou na tom, že základní myšlenkou terorismu je násilí a zastařování. Za jednu z prvních oficiálních definic terorismu by se dala považovat definice z roku 1937 vytvořená při jednání Společnosti národů. Toto vymezení vzniklo jako důsledek atentátu na jugoslávského krále Alexandra I. spáchaného etnickými separatisty. Jednalo se o Úmluvu o prevenci potlačování mezinárodního terorismu. Byla podepsána 24 státy, avšak ratifikovala ji pouze Indie a nikdy nevstoupila v platnost. Jednak kvůli začínající válce a taky kvůli rozpadu samotné této organizace. Největším problémem výše zmíněné definice bylo velice široké vymezení tohoto pojmu. Za teroristický čin se považovaly kriminální činy namířené proti státu, jejichž cílem je vyvolání teroru v okruhu určitých osob, skupin osob či ve veřejnosti (ŘEHÁK aj., 2008).

Je velmi obtížné určit hranici mezi jednotlivými projevy násilí, abychom jejich dílčí části mohli jasně označit za teror. Každý jedinec vnímá a prožívá skutečnost subjektivně, tím pádem dodnes neexistuje jedna

všeobecně přijímaná definice, která by obsáhla a popsala terorismus v několika větách obecně platných pro všechny obyvatele. Avšak existence definice je nezbytná pro formulaci legislativy a následnému stíhání zločinců. Šedivý ve svém článku uvádí, že bez definice terorismu je vysoce obtížné formulovat mezinárodní smlouvy a konvence, tedy legální rámec pro potírání aktérů terorismu, stejně jako praktické strategie a taktické postupy boje proti nim. Rovněž říká, že nejasná či příliš obecná definice terorismu navíc hrozí zneužitím tohoto pojmu v politickém boji (ŠEDIVÝ, 2003, s. 4 - 7).

Existuje množství společenství a jednotlivců, pro které je definování terorismu klíčové pro jejich práci a perspektivu. Patří mezi ně organizace a spolenectví národů, akademici, výzkumní pracovníci, právnické profese, zdravotní profese, protiteroristické organizace a orgány pro prosazování práva. Dále organizace pro obranu občanů, protiteroristické organizace a v neposlední řadě média. Každé z výše vyjmenovaných společenství má jinou náplň práce a disponuje různými prostředky. Proto je nepravděpodobné, aby došlo ke společné definici terorismu. Tento jev by mohl mít své sociální a politické důsledky (BRUCE, 2013).

V Encyklopedii o světovém terorismu bychom pak našli 4 různé pohledy na terorismus (*Encyklopedie světový terorismus*, 2001):

- a. Jsou zde uvedeni vědečtí odborníci, kteří se snaží zaujmout co nejobjektivnější názor. Univerzity nabízejí intelektuální fórum, kde mohou učenci diskutovat na dané téma v bezpečí, a to bez hrozby napadení teroristy, či podezření z podpory terorismu. Vědci usilují o intelektuální a ne morální neutralitu. Odstup jim umožňuje zaujmout objektivní názor.
- b. Druhou skupinou jsou vládní autority. Ty jsou, na rozdíl od vědců, velmi častým terčem útoků. Názory vládních úředníků jsou stručné a jasné. Oficiální názory - předkládané tiskovým mluvčím - mohou

být ovlivněny vědomím toho, že jejich reprezentanti mohou být zataženi do boje teroristů.

- c. Třetí skupinou je veřejnost. Ta může dramaticky měnit názory v reakci na jednotlivé incidenty. Názory v otevřených společnostech jsou formulovány a ovlivňovány působením masových sdělovacích prostředků.
- d. Poslední skupinou jsou názory teroristů a jejich sympatizantů. Odráží víru lidí přesvědčených, že žijí v područí represivní vlády.

Politolog J. Šedivý uvádí ve svém článku výzkum od autorů Schmidta a Jungmana. Ti shromáždili ve své knize „*Political Terrorism*“ 109 různých definic tohoto pojmu získaných na základě ankety mezi předními světovými experty a akademiky. Z těchto definic Schmidt a Jungman vypreparovali určité opakující se vzorce. Šedivý dále uvádí procentuální zastoupení ve výzkumu. Násilí se objevuje v 83,5 % definic, politika/politické (65 %), strach, důraz na rozsévání děsu (65 %), ohrožení (47 %), psychologické působení a reakce (41,5 %), neosobní vztah či vzdálenost mezi útočníkem a obětí (37,5 %), cílevědomá, plánovaná, systematická a organizovaná akce (32 %), metoda boje, strategie, taktika (30,5 %). Rovněž jsou zde uvedené nedořešené či otevřené definiční problémy související s tímto pojmem (cit. dle ŠEDIVÉHO, 2003, s 4).

Nejčastěji se objevovaly úvahy o těchto problémech spojených s terorismem:

- Problém hranice mezi terorismem a jinými formami politického násilí.
- Otázka, zda lze řadit státní terorismus (uskutečňovaný vládou) do stejné jevové kategorie jako terorismus protistátní.

- Problém oddělení terorismu od kriminálních činů, rozlišení terorismu od otevřené války a oddělení od činů spáchaných v důsledku mentální choroby.
- Otázka, zda je terorismus samostatnou kategorií, nebo podkategorií jevů jako donucení, násilí, moc, vliv.
- Otázka, zda může být terorismus za určitých okolností legitimním nástrojem odporu?
- Problém vztahu mezi terorismem a guerillovou válkou.

Díky tomuto základu lze zformulovat obecnou výchozí definici terorismu.

Terorismus je metoda použití síly či hrozby silou prováděná skrytými jednotlivci, skupinami nebo státem podporovanými aktéry. Akt násilí je zaměřen proti nevinným osobám nebo civilním cílům. Hlavním účelem teroristického aktu je vyvolat pocit strachu. Vedlejším účelem může být upoutání pozornosti (propaganda činem), nebo získání dílčích výhod či ústupků ze strany atakovaného aktéra. Konečným cílem terorismu je politická změna (ŠEDIVÝ, 2003, s. 4 – 7).

Důležitým časovým mezníkem pro utváření definic se stalo 11. září 2001. Tragédie, která otřásla celým světem, iniciovala Radu Evropské Unie ke vzniku dokumentu s názvem „*Společný postoj Rady EU pro užití zvláštních opatření pro boj s terorismem*“, 2001/931/SZBP. Teroristický skutek je termín, který se zde chápe jako množina vyjmenovaných činů. Tyto činy mohou svou podstatou nebo kontextem vážně ohrozit chod konkrétního státu nebo mezinárodní organizace. V rámci vnitrostátních právních řádů se jedná o skutky, které byly spáchány s úmyslem vážně zastrážit obyvatelstvo, nenáležitě přimět vládu nebo mezinárodní organizaci ke konání či nekonání konkrétních kroků. Rovněž je jejich cílem vážně destabilizovat či zničit základní politické, ústavní, hospodářské nebo

sociální struktury země nebo mezinárodní organizace. Tyto skutky se mohou uskutečnit útokem na lidské životy, na psychickou integritu osob, únosy nebo braním rukojmí a mnohými dalšími způsoby, které jsou dále popsány na stránkách ministerstva vnitra České republiky. V tomto dokumentu je „teroristická skupina“ definována jako strukturovaná skupina, která je složená z více než dvou osob, ustavená pro delší časové období a konající v rámci dělby práce kroky nutné ke spáchání teroristických činů. Rada EU stanovila pravidelně aktualizovaný seznam organizací a osob splňujících tuto definici. Dne 13. června 2002 Rada Evropské unie přijala Rámcové rozhodnutí o boji proti terorismu (2002/475/SVV), které (včetně jeho aktualizace) navazuje na výše uvedený společný postoj a rovněž přispívá k definici pojmu „teroristický skutek“ (MINISTERSTVO VNITRA, 2009).

2 HISTORIE TERORISMU

2.1 Průřez historií

Lidé odjakživa využívají násilí k prosazení svých vlastních cílů a záměrů. Na základě toho se nedá přesně určit, kdy přesně terorismus vznikl. Násilné činy k prosazování moci se objevují napříč celou historií. ROBEJŠEK aj. (2004) říká, že teroristická válka je výrazem moci, ale rozhodnutí k ní spíše výrazem bezmoci, protože odráží neschopnost dosáhnout cílů jednodušším a levnějším vyjednáváním, hospodářským či politickým nátlakem, či alespoň méně brutálními metodami boje. Terorismus podle Robejška svědčí vždy o slabosti toho, kdo této metody boje používá.

Pojetí terorismu mělo jiný význam v historii a jiný v současnosti. Samotný pojem pochází z doby francouzské revoluce a měl tehdy pozitivní význam. Regime de la terreur (březen 1793 – červenec 1794) měl po hrůzovládě Jakobínů nastolit pořádek. Dnes ale mluvíme o něčem jiném. Pokud počítáme k předchůdcům moderního terorismu také partyzánskou válku a guerilla - taktiku, zasáhli teroristé do boje poprvé proti Napoleonovým armádám v roce 1808 (po porážce regulérní španělské armády). Do obecného povědomí vstoupil terorismus až v souvislosti se subverzivní činností anarchistů na konci 19. století, tehdy především proti příslušníkům vládnoucí třídy (ROBEJŠEK aj., 2004).

Existuje několik studií, jejichž autoři zkoumali historické členění daného tématu. Šedivý dělí historii terorismu na čtyři etapy.

- *Prehistorickou fází*, kam řadí např. vraždy tyranů v antickém Řecku a Římě, akce židovských zélótů v Palestině na počátku našeho letopočtu a islámských hašašínů.

- Jako *druhou etapu terorismu* uvádí anarchistické, nacionalistické či nihilistické násilí konce 19. století. Zde rovněž uvádí rozšíření pojmu na terorismus individuální (někdy také nazývaný „ruský“).
- Po druhé světové válce se vytvořila *třetí etapa* a to studenoválečná fáze, především v souvislosti s dekolonizací a národně osvobozeneckým bojem na Středním východě, v Africe a Jižní Americe. Za převažující motiv se zde považuje úsilí o marxistickou orientaci.
- Na konci 20-tého století potvrdily záříjové útoky v New Yorku a Washingtonu spolu s následující antraxovou dopisovou kampaní nástup nového paradigmatu a *čtvrté etapy*. Za nejznámější akce 90. let se dají považovat: první útok na Světové obchodní centrum (1993), zničení budovy federálního úřadu v Oklahoma City (1995), či pokus zplynovat cestující tokijského metra ve stejném roce.

Toto dělení je však neúplné a proto bych je doplnila o podrobnější verzi dělení popsaného v článku Foltina a Řeháka. Toto historické rozřazení se uskutečnilo na základě hlavního odlišujícího faktoru, kterým jsou reálné projevy terorismu, při současném respektování základních historických milníků. Podnětem posloužily hluboké odlišnosti v motivech, cílech či způsobech realizace teroristických útoků, které se výrazně odlišovaly od předchozích etap.

Foltin a Řehák tedy uvádí 5 historických etap terorismu jako:

- 1) *historickou etapu – trvající do konce 17. století;*
- 2) *nacionalistickou etapu – probíhající od počátku 18. století až do roku 1913;*
- 3) *etapu válek – probíhající v letech 1914 až 1945;*
- 4) *etapu studené války – probíhající od roku 1946 až do roku 1989;*
- 5) *etapu studeného míru – trvající od roku 1990 až po současnost*
(FOLTIN a ŘEHÁK, 2006).

2.2 Jednadvacáté století – nová éra globálního terorismu

21. století je mezi výše zmiňovanými obdobími jistě nejmladší. Nicméně za svou relativně krátkou existenci stihlo nasbírat na svůj účet již nespočet teroristických útoků. V literatuře se toto období nazývá globálním terorismem (SPIŠÁK, 2010). Pro úplnost historického kontextu si připomeneme pár významných událostí, které se neobešly bez nedobrovolných obětí z řad civilistů a i bez sebevražedných atentátníků.

11. září 2001. Útok na budovy dvojčat Světového obchodního centra

Série koordinovaných teroristických útoků ve Spojených státech amerických byly provedeny 19 příslušníky militantní islamistické organizace al-Káida. Teroristé unesli čtyři letadla na komerčních linkách společností American Airlines a United Airlines. Dvě z nich narazila do věží Světového obchodního centra v New Yorku. Byla zabita celá posádka na palubě a další lidé uvnitř budov. Obě zasažené budovy se následkem vzniklého požáru do dvou hodin zhroutily, zničily blízké budovy a další poškodily. Třetí letadlo narazilo do Pentagonu, sídla Ministerstva obrany USA v hlavním městě USA, Washingtonu, D.C. Čtvrté letadlo se zřítilo po souboji mezi teroristy a pasažéry letadla poblíž města Shanksville v Pensylvánii. Letadlo letělo na Washington, D.C. a spekuluje se, že mělo za cíl zasáhnout Bílý dům a nebo americký Kapitol. Celkem zabito kolem 3000 lidí. USA vyhlásily válku terorismu [Operace Trvalá svoboda] (*Wikipedie:otevřená encyklopedie*, 2016).

14. října 2002. Bombový útok na diskotéku na Bali

Jako první se odpálil sebevražedný atentátník na diskotéce Paddys Bar. Lidé v panice utekli ven a na protější straně ulice byla vzápětí odpálená

druhá bomba v zaparkovaném autě. Při atentátu zemřelo 202 lidí a dalších 350 bylo zraněno (HORÁKOVÁ, 2015).

23. – 26. října 2002 Útok na moskevské divadlo na Dubrovce

Skupina 41 ozbrojenců (včetně osmnácti sebevražedných atentátnic) vtrhla v podvečer na scénu dějství muzikálu Nord-Ost, který sledovalo přes 800 diváků. Teroristé zaminovali divadlo a za propuštění rukojmí požadovali okamžité zastavení válečného konfliktu vedeného mezi Ruskem a Čečenskem. V průběhu obléhání bylo několik rukojmích zastřeleno. Dvoudenní drama skončilo tragickým zásahem ruských vládních jednotek. Do budovy divadla byl vpuštěn nspecifikovaný plyn. Později se zjistilo za pomoci testů z pozůstatků, že pravděpodobně šlo o derivát fentanylu (Český rozhlas, 2012). Tato události si vyžádala smrt kolem 170 lidí, z toho nejméně 130 rukojmích, přičemž většina z nich zemřela na následky otravy (předávkování) vypuštěným plynem.

11. března 2004. Bombové útoky na Madridské vlaky

Jednalo se o sérii koordinovaných bombových útoků, jejichž cílem bylo usmrtit co nejvíce lidí. 13 časovaných bomb usmrtilo 191 lidí a dalších více než 2000 zraněno (HORÁKOVÁ, 2015).

1. září 2004. Teroristický útok na Beslanskou školu

Skupina čečenských islamistických separatistů obsadila školu ve městě Beslan na jihu Ruska. K odpovědnosti za čin se později přihlásil jejich vůdce Šamil Basajev. Jako rukojmí bylo zadržováno asi 1200 lidí. O dva dny později skončil atentát krvavým masakrem, kdy při výbuchu bomby zemřelo 334 rukojmích, z toho 186 dětí. (HORÁKOVÁ, 2015).

7. července 2005. Teror v londýnské MHD

Čtyři sebevražední atentátníci zaútočili ve třech soupravách metra a jednom autobuse. Bylo zabito 56 lidí a přes 700 se zranilo (*Zprávy Idnes*, 2015).

11. července 2006. Bombový útok v Bombaji

Teroristé rozmístili 7 bomb v tlakových hrncích do 7-mi vlaků, které vybuchly téměř současně. Při bombovém útoku zemřelo okolo 200 lidí dalších 700 bylo zraněno (*Horizont 24*, 2015).

13.–14. listopadu 2015. Teroristické útoky v Paříži

V páteční večer listopadu 2015 zaútočilo na 6-ti různých místech Paříže několik teroristů. Vybrali si velmi rušná místa, stříleli na lidi z automatických zbraní a 7 z nich pak odpálilo nálože, které měli u sebe. Teroristé při útoku rovněž zahynuli. Jenom z koncertní síně Bataclan, kam vtrhli útočníci s automatickými puškami, je hlášeno 89 mrtvých. Dalších téměř 20 lidí bylo zabito teroristy na třídě Charonne, kde pachatelé stříleli v dlouhých dávkách na lidi sedící v předzahrádce kavárny a japonské restaurace. V ulici Bichat bylo zastřeleno více než 10 lidí; několik dalších bylo zabito a zraněno na avenue de la République, na bulváru Beaumarchais a při pumových útocích u stadionu Stade de France, kde se právě odehrával přátelský fotbalový zápas mezi Francií a Německem. Byl zde přítomen i prezident François Hollande, kterého ochranka evakuovala (*Wikipedie:otevřená encyklopedie*, 2016).

Je jasné, že se nejedná pouze o výše zmíněné atentáty. Během posledních několika let začala válka v Sýrii a na Ukrajině. Odehrály se další bombové útoky v Iráku. Ve Finsku střílel solitérní finský terorista. Rovněž byly zabity desítky studentů ve Virginií. Všechny útoky nelze zmínit v této práci a ani samy o sobě nejsou předmětem této práce. Jedná se ale o nedílnou součást tématu jako takového

3 ZÁKLADNÍ ROZLIŠENÍ TERORISMU

V této kapitole se zaměřím na kategorizaci terorismu, kterou podrobněji popisují ve své knize Řehák, Foltin a Stojar. Z množství dostupné literatury se mi zdála právě tato kniha jako nejpřehlednější a zároveň neobsáhlejší. Foltin a Řehák rozdělují typologii terorismu podle motivace na politický či ideologický motivovaný terorismus, kriminální terorismus a patologický terorismus (ŘEHÁK aj., 2008).

3.1 Politický terorismus

Charakteristické znaky vymezující politický terorismus jsou motivace politického charakteru. Příčinou nejsou přímé materiální výhody. K realizaci politického terorismu dochází z kolektivních pohnutek. Jedná se o politicky motivovanou a zdůvodňovanou metodu, která používá násilí víceméně systematicky. Hlavním cílem je dosažení určitého psychického efektu, který svým dosahem překračuje okruh přímých obětí nebo svědků útoků. Vzhledem k přepokládanému politickému významu jsou fyzické oběti a následky druhořadé. Moment zastrašování a terorizování cílového publika je organickou součástí tohoto efektu (ŘEHÁK aj., 2008). Politický terorismus můžeme dále dělit na subverzivní a represivní.

3.1.1 Subverzivní terorismus

Subverzivní terorismus popisují shora zmínění tři autoři jako výraz odporu proti etablované moci. Představuje typ násilí, namířené proti státnímu zřízení, v jehož područí se příslušní aktéři nacházejí. Často se tento druh terorismu srovnává či zaměňuje s guerillou.

Do této kategorie rovněž patří **etnicko-separatistický, krajně levicový a krajně pravicový** terorismus. U etnicko-separatistického terorismu je hlavním cílem snaha o vytvoření vlastního etnického státu nebo získání autonomního statusu. Odkazuje se zde na historicky vzniklé

odlišnosti daného etnika a proti útlaku dominantního národa se bojuje všemi dostupnými prostředky. Jedná se o nejběžnější typ teroristických organizací.

Sem patří známé organizace jako Baskicko a jeho svoboda (ETA), Irská republikánská armáda (IRA) nebo korsičtí separatisté ve Francii. Marxistické Kurdské strany pracujících (PKK) mají primární etickou motivaci doplněnou o další prvky, rovněž by se sem dalo zařadit i Tamilské tygry na Srí Lance, nebo palestinské organizace operující proti Izraeli. Etnické diaspory existují i v zahraničí. Díky tomu tyto organizace realizují svoji činnost v hostitelských zemích těchto komunit, získávají zde materiální a logistickou podporu. V minulosti byly například podobné aktivity mimo domácí území jugoslávského státu charakteristické pro chorvatské teroristy.

Při útocích etnicky motivovaných teroristických skupin je důležitá otázka selektivity cílů a počtu civilních obětí. Nepřejí si aby došlo k diskreditaci - podle jejich přesvědčení zcela legitimního - národnostně osvobozenického boje jak u domácích, tak i u zahraniční veřejnosti. Výsledkem by totiž mělo být osvobození daného území a etnika od nepřátel a o mezinárodní uznání vlastní suverenity. Z tohoto důvodu mají útoky spíše demonstrativní charakter tak, aby docházelo k minimálním ztrátám na civilním obyvatelstvu.

Krajně levicový terorismus má dva hlavní směry. Komunistický a anarchistický. Rozdíl mezi nimi je určený postojem ke státní moci. Příkladem těchto skupin byly v minulosti italské Rudé brigády, německá Frakce Rudé armády, nebo Japonská rudá armáda.

Krajně pravicový terorismus se snaží o zajištění zájmu vlastní, subjektivně definované skupiny. Využívá autoritativních mocenských přístupů. V evropském prostředí jsou nejčastějšími formami pravicového terorismu akce, které jsou zaměřené vůči etnickým a rasově cizorodým

elementům, nebo vůči ideologickým protivníkům. Jako příklad můžeme uvést rakouské Bajuvárské osvobozené armády.

3.1.2 Represivní terorismus

Z pohledu politického režimu se jedná o opak subverzivního terorismu. Hlavním cílem je zachování a posílení daného politického uspořádání. Podle zařazení aktérů jej lze dále dělit na represivní terorismus uskutečňovaný státními složkami a represivní terorismus nestátních složek, neboli terorismus establishmentu.

3.2 Náboženský terorismus

ŘEHÁK aj. (2008) uvádějí náboženský terorismus jako teroristickou hrozbu 21. století. Je pro něj charakteristická převažující motivace náboženského charakteru, častý neselektivní výběr cílů, nízký stupeň propojení jednotlivých buněk, ale vysoký stupeň autonomie. Má širokou základnu aktivistů a je vysoce rigidní, není nakloněný k potencionálnímu jednání. Dá se rozdělit dále na fundamentalistický a eschatologický terorismus.

Fundamentalistický terorismus je de facto násilnou formou náboženského monoteistického extremismu. Usiluje o dominanci své víry a založení vládních struktur na teokratických základech. Aktuální případ tvoří islámský fundamentalistický terorismus. Zde jej můžeme rovněž uvést jako příklad konfrontace palestinských organizací s izraelským státem.

3.3 Monotematický terorismus

Monotematictí teroristé se obvykle zaměřují na jeden specifický problém. Myslí si, že jeden určitý prvek si zaslouží okamžitou pozornost veřejnosti. Jsou přesvědčení o výjimečnosti tohoto jediného problému. Hájí společensky jednoúčelové zájmy, příkladem jsou organizace na ochranu

životního prostředí. Nesouhlasí s některými společenskými názorovými postoji. Zde bychom jako příklad mohli uvést nesouhlas s potratem.

3.4 Kriminální terorismus

Kriminální terorismus obsahuje prvky organizovaného zločinu. Cílem není propagace ideologie nebo postoje, ale realizace kriminální činnosti. Primární účelem těchto aktů je dosažení materiálních výhod. Tento druh terorismu postrádá motivaci k dosažení politických, ideologických nebo sociálních cílů. Je diskutabilní, zda se v tomto případě stále jedná o terorismus či nikoliv. Kriminální aktivita tedy musí nést určité prvky, aby sem mohla být zařazena. Představuje vysílání poselství širšímu okruhu lidí než jen přímým obětím útoků. Je těžké toto poselství identifikovat, jelikož nebývá zveřejněno v natolik jednoznačné podobě jako u jiných výše zmíněných forem. Patří sem například narkoterorismus, za předpokladu že se nejedná o pouhý zdroj příjmu pro financování dalších aktivit.

3.5 Patologický terorismus

Patologický terorismus se v literatuře objevuje rovněž jako terorismus psychotický. Vyznačuje se psychickým uspokojením potřeb duševně nemocného pachatele. Postrádá motivaci k dosažení politických, ideologických nebo sociálních cílů. Zde se jedná pouze o individuální jednání a schází organizační struktura. Je považovaný za nejméně předvídatelný. Teroristické akce jsou prováděné primárně kvůli psychickému sebeuspokojení.

4 PSYCHOLOGIE TERORISMU

4.1 Teroristické chování

U definice pojmu terorismus nelze jednoznačně určit jeho význam. Stejně tak nelze určit analytický rámec pro pochopení terorismu. SOULEIMANOV a BELFER (2010, s. 76) nabízí psychologický pohled na teroristické jednání. Uvádí však, že se nejedná o „správný“ a jediný pohled na terorismus, ale spíše o způsob jak může psychologická teorie přispět k procesu poznávání dané tematiky.

Friedrich HACKER (1976) vytvořil jednu z prvních typologií teroristů a rozdělil je na „*křížáky, kriminální osoby a šílence*“ (crusaders, criminals, and crazies). Podle této teorie jsou **křížáci** nejvíce ideologicky motivovaní. Nehledají osobní zisk, ale prestiž a sílu pro své přesvědčení. Páchají teroristické činy ve jménu „vyššího dobra“. Jejich motivace je špatně identifikovatelná. Ve skupině většinou tvoří centrální jednotku. Plánují operace proti nepříteli. **Kriminální osoby**, jsou násilní jedinci, kteří mají jednodušší motivaci než křížáci a tou je osobní zisk. Pod záštitou terorismu páchají kriminální činnost a vědomě porušují zákony. Většinou jsou opovrhovanou částí skupiny, avšak velmi potřebnou, neboť konají tak zvaně špinavou práci. V neposlední řadě jsou tu **šílenci**. Jsou to mentálně narušení jedinci, kteří páchají teroristické činy z důvodů, které jsou jasné pouze jim samotným. Snadno přilnou k extremistickým skupinám. Zde mohou být věrnými následovníky, nebo naopak mohou narušit stabilitu skupiny svojí nestálostí.

Jako další typologii bychom mohli zmínit práci uznávaného experta na terorismus Thomase Strentze, který studoval teroristické organizace z 60. a 70. let. Podle Strenze se v každé teroristické skupině dají nalézt *vůdci, aktivní vykonavatelé a idealisté* (leaders, activist-operators, idealists). MOULISOVÁ (2010) ve svém příspěvku popisuje podrobněji Strentzovu

teorii. **Vůdci** jsou zde popsáni jako osoby vykazující egocentrické zkreslení reality, které se může rozšiřovat až na úroveň paranoii. Vidí svět jako velkou konspirační teorii protkanou spiknutím. Podřadné kultury a náboženští neznabozi podle vůdců znehodnocují jimi definovanou čistotu vybrané skupiny.

Další podkategorií jsou **aktivní vykonavatelé**, kteří disponují antisociální a psychopatickou strukturou osobnosti. Obrací se na ně veškerá pozornost, zatímco vůdci zůstávají v pozadí. Obvykle jsou vybíráni z populace trestanců přímo lídrem skupiny. Často se neztotožňují s ideologií skupiny, ale přesto v ní zůstávají kvůli vlastními prospěchu. Posledním type této teorie jsou idealisté. Jedná se často o zoufalé mladé lidi, kteří hledají pravdu a jsou naprosto oddaní ideji lepšího světa. Jsou ochotní se pro ni obětovat a jsou tedy spolehlivými následovníky svého vůdce.

FRIEDLAND a MERARI (1985, s. 592 - 604) uvádějí dva důležité psychologické znaky terorismu. Prvním je výrazná disproporce mezi reálnou hrozbou vycházející z možností teroristů a vnímanou hrozbou potenciálních obětí. Jako druhý je zde uveden fakt, že terorismus ve větším měřítku zasáhne a vyvolá strach u nepřímých obětí než u jednotlivců, kteří se bezprostředně účastnili násilného aktu.

Z psychologického hlediska dle SOULEIMANOVA (2010, s.76) je zásadním znakem terorismu oddělení obětí násilí a obecného cíle násilí. Přímými oběťmi jsou náhodní civilisté, kteří byli ve špatný čas na špatném místě, a tím se dostali do epicentra teroristického útoku. Hlavní oponenty teroristických skupin tvoří nejčastěji státy, jejich vláda nebo represivní orgány.

Dalo by se říci, že hlavním důvodem útoků teroristů je reprezentace určité myšlenky či víry. Čím viditelnější je akt, tím více k sobě přitáhne pozornosti a vzniká větší šance doručení onoho teroristického poselství. Z pohledu psychologie je tedy důležité, že sekundární účinek teroristických

činů je dlouhodobější a ovlivní velkou část cílové populace, neboli publika (MIKŠÍK, 2005). MIKA (2003, s. 22 - 25) popisuje terorismus jako jednu z forem psychologického boje či psychologické války. Za hlavním cíl teroristických činů považuje snahu zapůsobit na psychiku, vyvolat úzkost a strach.

Strach dle ŠKVRNDY(2003) je vztažen bezprostředně k předmětu a má konkrétní obsah, zatímco úzkost je jakousi předtuchou nebezpečí, která je provázena nejistotou a obavami. CRENSHAWOVÁ (1981) uvádí, že teroristické násilí zprostředkovává politické poselství, které vede k ničivým útokům na nepřátelské zdroje, k nimž patří i lidské životy. Působí tak na postoje veřejnosti negativně, ale i v pozitivním smyslu. Na jedné straně vyvolává strach, ale na druhé získává podporu sympatizantů.

4.1.1 Racionálně - strategické vysvětlení

Zastánci racionálně - strategického přístupu se pokoušejí vysvětlit teroristické jednání jako politickou strategii. Díky tomuto úhlu pohledu by teroristické činy odrážely určité logické procesy, které by se daly vyzdvihnout a vysvětlit. Marta CRENSHAWOVÁ (1998, s. 7 - 8) uvádí, že tyto přístupy při pokusu o vysvětlení teroristického jednání chápou použití násilí jako záměrnou volbu. Tato volba je učiněna teroristickou skupinou z politických a strategických důvodů a ne kvůli nezamýšleným psychologickým či sociálním faktorům. Racionálně – strategický analytický přístup s sebou nese několik dalších předpokladů a problémů.

Pokud bychom se snažili porozumět jevu, jako je organizovaný terorismus z racionálního hlediska, bylo by zapotřebí si uvědomit, že bychom měli co do činění s kolektivní racionalitou. U racionálně-strategického pohledu tím pádem přirozeně sklouzneme z úvah v individuální rovině do analytické roviny celé organizace. *„Ta působí jako sjednotitel hodnot a preferencí, a přirozeně tedy také jako subjekt určující z velké palety možností strategii – v našem případě teroristický čin.*

Zásadním měřítkem je účelnost dané strategie v dosahování předem definovaných politických cílů“ (SOULEMANOV a BELFER, 2010, s. 77).

CRENSHAWOVÁ (1998, s. 8) pak dále říká, že je důležité, aby v rámci organizace došlo k vymezení preferencí a k výběru strategií, k jejich dosažení. Tento rozhodovací proces implikuje určitou anticipaci důsledků a vede ke kolektivnímu rozhodnutí. Je založený nejen na hodnotách ideologického rámce dané skupiny, ale i na reflexi zkušeností a sociální předvídavosti. Z psychologického hlediska by se k tomu dala připojit teorie sociálního učení.

4.1.2 Psychologické vysvětlení

Jednou ze známých psychologických teorií, které se snaží vysvětlit teroristické násilí, je teorie vycházející z psychologických sil, jež vedou teroristu ke spáchání násilného činu. Jerrold Post popisuje jev „psychologiky“. Jde o konstrukci racionalizující činy, ke kterým jsou pachatelé psychologicky donuceni. Dalo by se říci, že se jedná o nástroj, který ospravedlňuje zvolené násilné strategie (POST, 1998).

Většina akademických hypotéz se opírá o dva stěžejní předpoklady. Jako první zmiňuje IBÁÑEZ (2009, s. 130) *teorii metodologického individualismu*. Autoři, kteří se touto teorií zabývají, předpokládají, že se dají objasnit všechny společenské skutky a lidská chování za pomoci analýzy vlastností jednotlivců, kteří se na těchto jevech podílejí. Na základě této teorie by se dalo předpokládat, že - pokud bychom poznali teroristy, jejich rysy a individuální motivaci – pochopili bychom i sám terorismus. Idea *nenormálnosti* je druhou teorií. Pokud označíme postoj za nenormální, můžeme tím vyjadřovat tři věci:

a) *Jde o menšinové a zřídka se vyskytující chování.* Zde je obecně předpokládáno, že existuje i druhá forma nenormálnosti, například patologická nebo psychologická abnormalita.

b) *Psychologická nenormálnost odpovídá podivnému, nebo neobvyklému chování, jehož původní příčinou je nějaká organická nebo duševní nemoc.* Ovšem nejen nemocné osoby jednají statisticky nenormálním způsobem, proto mnoho jevu je vysvětlováno psychologicky a ne z psychopatologického hlediska.

c) *Chování vycházející z málo běžných osobních profilů, rysů, nebo výjimečných postojů a motivací.* Tato chování považujeme za psychologicky nenormální. Autor shrnuje myšlenku tím, že existuje tendence k psychologickým nebo patologickým vysvětlením statisticky nenormálních postojů. Obzvláště u tématu jako je terorismus je tato tendence ještě zřetelnější a obvyklejší.

Psychologické přístupy jsou dle BRZYBOHATÉHO (IBÁŇEZ 2009, s. XII) zaměřeny převážně na samotné teroristy. Zajímají se o jejich strukturu osobnosti, rekrutování, jejich postoje, motivaci apod. Pracují s hypotézou, že teroristou se člověk nerodí, ale stává se jím. Na toto téma bylo vytvořeno nespočet hypotéz. Jako příklad jsou zde uvedeny: hypotéza frustrace - agrese, hypotéza záporné identity a narcisovská hypotéza vzteku.

a) Hypotéza frustrace – agrese

Je používaná nejčastěji. Vychází z rozdílu mezi rostoucími očekáváními a potřebami je uspokojit. SOULEIMANOV a BELFER (2010, s. 80) u této hypotézy říká, že každá frustrace vede k nějaké formě agrese. Každý agresivní čin je výsledkem určité předchozí frustrace.

b) Hypotéza záporné identity

Vychází z domněnky, že politický terorista přebírá zápornou identitu. Přitom odmítá sociální všeobecně žádoucí role a nahrazuje je rolí rebelů nebo mstitele. HORGAN (2005, s. 61) uvádí jako základ pro tuto hypotézu teorii osobnosti od Eriksona. Ta pojednává o formování identity, jako o klíčovém momentu rozvoje osobnosti. Na základě této teorie je vývoj dítěte charakterizovaný sériemi krizí a jejich překonání vede rostoucí

osobnost k všeobecné integraci. Pokud ale v průběhu tohoto procesu dojde k nějakému selhání, může to v budoucnu způsobit problémy v psychice.

Hypotéza záporné identity tedy dle HUDSONA a MAJESKÉ (2005, s. 20) reprezentuje případ, kdy u libovolného jedince dojde z nejrůznějších důvodů k odmítnutí rolí a norem, k nimž ho vychovávala rodina, společnost nebo určitá komunita, následně se pak u něj vytvořila záporná identita CRENSHAWOVÁ (1998) se pokusila rovněž aplikovat Eriksonovu teorii na průběh formování teroristické identity. Domnívá se, že tito jedinci mají potřebu najít důvěru v něco nebo někoho nad rámec vlastního nitra. Důležitou se proto může stát i radikální ideologie, která uspokojí dané potřeby. Za předpokladu krize identity si tak může radikální kolektivní ideologie vytvořit novou, pevnější identitu.

c) **Narcisovská hypotéza vzteku**

Narcisovská hypotéza vzteku je zastávána například J.M.Postem, nebo J.W.Craytonem. Zde se teroristé chápou jako duševně nemocní. Za předpokladu, že primární narcismus v raném stádiu není neutralizován, vyvine se jedinec, který jeví známky sociopatie, domýšlivosti a egoismu. Jako jeden z projevů narcistického vzteku může být i terorismus. Ten vzniká jako následek pokusu o zničení zdroje narcisovských zranění (POST, 1998).

Brzybohatý ve zmiňvané Předmluvě (IBÁÑEZ 2009, XIV) vyzdvihuje myšlenku Posta o zvláštním rysu lidí inklinujících k terorismu. Jedná se o víru založenou na psychologickém mechanismu „ztvárnění“ a „štěpení“. Tyto mechanismy lze najít u osob na hranici narcisovské poruchy. *„Mechanismus štěpení je charakteristický pro lidi, jejichž vývoj byl ovlivněn konkrétním druhem psychického poškození během dětství. Tito jedinci s poškozeným jástvem selhávají při integraci dobré a špatné části sebe sama.“* Patřil mezi ně například Hitler.

Dalším zastáncem této hypotézy je R. PEARLSTEIN (1991, s. 59), který ve svém výzkumu zmiňuje narcistickou podstatu, jako paletu

psychoanalytických orientací, impulsů a vzorců chování. Tyto složky jsou buďto úplně, nebo z větší části podrobeny zájmům ega v rozporu se zájmem vycházejícím z objektu.

4.1.3 Psychopatologické vysvětlení

V neposlední řadě lze v zít v úvahu rovněž psychopatologické vysvětlení. Obvyklé představy podle IBÁÑEZE (2009, s.131) spojují teroristu především s násilím a předpokládá se, že agresivita je symptomem jisté duševní patologičnosti. Chování teroristů nám často připomíná jednání osob s mentálními dysfunkcemi. Proto existuje vysvětlení terorismu z hlediska patologie. Ovšem ne každá teorie je smysluplná, nebo logický podložená. Je totiž málo pravděpodobné, že by teroristická skupina přijala do svých řad psychicky narušeného jedince, který by mohl poškodit strukturu, nebo záměry samotné skupiny. Nicméně existují teorie, které se snažily objasnit násilné činy na bezbranných lidech i výkladem o mentálním narušení pachatelů.

Z duševních poruch jsou teroristům podle Ibáněze připisovány: psychopatie, paranoia, patologické predispozice k násilí nebo poruchy kontroly impulzivního chování. Psychopatologie je zde primárně charakterizována, jako *„neschopnost vcítit se do jiných osob a pocítit nebo vytušit jejich utrpení*. Kvůli této afektivní dysfunkci páchají psychopaté velmi kruté činy na nevinných a bezbranných osobách. Tento jev je možné dle autora vidět i u sériových vrahů. Tuto emoční necitlivost mohou doprovázet rovněž: hluboký egocentrismus, impulzivnost, nebo taky model provinilého chování směřující k překračování společenských konvencí.

Za další psychopatologické vysvětlení by se dala považovat teorie Jerrolda POSTA (1998), který tvrdil, že způsob vnímání reality u mnohých teroristů a extrémistů se téměř fotograficky podobá vnímání lidí trpících paranoiou. Dá se u nich pozorovat nadměrná podezíravost, pocit velikášství,

nepřátelský postoj k světu, persekucní mánie, iluzorní myšlenky vyvracející zkušenosti nebo citovou chudobu.

4.2 Otázka motivace

Podle předmluvy BRZYBOHATÉHO k publikaci IBÁŇEZE (2009, XIV) jsou otázky motivace z hlediska pochopení terorismu a jeho kontroly nebo potlačování určující. Pokud bychom dokázali najít odpovědi, bylo by možné diagnostikovat příčiny a případně předejít dalšímu výskytu. Obecně je problematika motivace málo prozkoumaná, avšak realizace případného výzkumu je logisticky obtížně proveditelná. Teroristovi nemůžeme odeslat dotazník, podrobit ho psychologickým testům, nebo s ním vést diagnostický rozhovor v takových podmínkách, ve kterých se běžné výzkumy konají.

Brzybohatý uvádí v předmluvě ke knize „Logika terorismu“ od Ibáněze několik faktorů, na základě kterých se z člověka může stát terorista:

- a) **Traumatizující zážitek** – doprovázený silným pocitem nenávisti (např. násilná smrt blízkého člověka, nebo sociální konflikt).
- b) **Frustrace** – často uváděná v souvislosti s krizí identity příslušníků islámských komunit, žijících ve většinové společnosti.
- c) **Racionální úvaha** – jediná možná, nebo optimální cesta k dosažení cíle.
- d) **Sociální ovlivňování** – ideologie, propaganda, indoktrinace a kontrola myšlení. Nejčastější prostředek k rekrutování a přípravě teroristů.
- e) **Materiální výhody** – zisk jako motivační faktor. Teroristická činnost na základě „kontraktů“
- f) **Psychopatologie** – Psychopatičtí teroristé jsou specifickým vzorkem. Obvykle operují samostatně a jsou nepředvídatelné. Jejich motivace je obtížně pochopitelná..

Zároveň autor uvádí, že výskyt pouze jednoho motivačního faktoru je spíše výjimkou. Obvykle jich působí současně několik a mají tendenci se vzájemně zesilovat. Tím se zvyšuje jejich účinnost.

Většina výzkumů prováděných na téma terorismu a jeho motivace neprokázala výskyt psychopatologie nebo duševních nemocí pachatelů. I přes modernizaci dnešní doby, zatím nikdo nedokázal určit přesný profil osobnosti náchylné k terorismu. Některé vlastnosti by mohly nasvědčovat sklon k určitým predispozicím, ovšem k přesnému pojmenování chybí dostatek empirických dat a argumentů. Proto jakákoliv generalizace daného tématu nepřichází v úvahu.

4.3 Individuální psychologie teroristy

4.3.1 Identita

K popsání „problému lidské identity“ v rámci tématu terorismu zvolil ZEMAN (2002, s. 80) neo-psychoanalytický přístup. Často podle něj nacházíme u jedinců se sklony k totalitářskému myšlení záměnu implikace názoru či postoje spadajícího pod atribut „já“ na „my“. Integrita autonomie „já“ je pak destruovaná identitou „my“. Postupem času pak začne tento jedinec považovat společnost za „oni“ a stává se narcistickým, a v neposlední řadě i antisociálním.

Tento princip funguje jak v rámci teroristické skupiny, tak i u různých sekt, skupin sportovních fanoušků nebo politických stran. Ve skupině jako takové se pak projevuje myšlení „my“ versus „oni“. Tato sociální kategorizace, kde se osoby identifikují jako členové vlastní skupiny - nebo nečlenských skupin - závažně ovlivňuje vnímání sociální reality, podobně jako behaviorální a afektivní reakce vůči druhým lidem (KOUŘILOVÁ, 2011).

4.3.2 Machiaveliánská inteligence

V případě terorismu se používá termín machiaveliánské inteligence k popisu osoby totalitního vůdce teroristické skupiny. Tímto druhem sociální inteligence, která preferuje prostředky a náhodnou strategii v „principu červené královny“ se zabývá František KOUKOLÍK(1999).

Princip červené královny jak ho uvádí ZEMAN (2002, s. 84), „*je pojem z evoluční biologie. Jde o filosofický princip soupeření jedinců i skupin o teritoria a zisky v prostředí ostatních jedinců a skupin. Prostředky obrany a expanze všech nejsou statické, ale neustále se vyvíjejí u všech stran tohoto neustálého soupeření. Každý prostředek, který se vyvine na jedné ze stran, je více či méně následován souborem prostředků na stranách ostatních, často je pak počáteční výhoda následována celým řetězem obranných reakcí na ostatních stranách a stává se nevýhodou, ne pro svou vlastní podstatu, ale z důvodů reakcí okolí. Z našeho pohledu jsou důležité zejména reakce závidění nenávidění a jejich důsledky*“.

Jedinec s tímto typem osobnosti frustrovaný svým postavením ve společnosti může ve skupině působit jako vůdce. Využívá principu „účel světí prostředky“ a poskytuje stoupencům vytoužený smysl života. Machiaveliánská inteligence umožňuje jedinci užívat svého charismatu a zároveň dávat popud k onomu jednání s myšlenkou o účelech a prostředcích. Účel je narcistický vůdce a prostředkem jsou jeho psychopatičtí stoupenci. Výsledkem je pak „*zásluhy vůdci a vina stoupencům*“. V případě nezdaru pak vůdce může tvrdit, že byl špatně pochopen, a tedy nenese odpovědnost.

4.3.3 Totalitaristické myšlení

Totalitaristicky smýšlející člověk podle ZEMANA (2002, s. 86) si vytváří vlastní ideál světa. Není schopen se vyrovnat s myšlenkou, že svět, ve kterém žije, není dokonalý a zrcadlí se v něm jeho vlastní nedostatky. Ty

však není ochoten si připustit. Tento idealistický svět je vytvářen, jelikož okolí v určitém okamžiku neposkytuje zpětnou vazbu, a není ochotno jedince akceptovat s jeho hendikepy nebo přednostmi. Následkem toho se vyvíjí neschopnost tolerovat ambivalenci. „*Jedinec se pak uzavírá do světa svých představ, které dlouhodobě nekorigovány v procesu společenské zpětné vazby ústí do bludných představ o ideálním stavu*“ (ZEMAN, 2002, s. 86). Dalo by se říci, že se jedná o myšlení podřízené neuskutečnitelným ideálům.

4.3.4 Fundamentalismus

Tento termín se v dnešní době stal téměř bojovým a vymezujícím heslem. Gunter Hole (1998, s. 19) říká, že se tento pojem všeobecně používá jako označení seskupení, která se ve své základní orientaci a ve svém světě přesvědčení a víry odvolávají na definovaný a deklarovaný fundament. „*Fundamentalismem rozumíme nastavení na danou základní hodnotu, základní názor, formulované pravidlo nebo historický dokument, které nesmějí být zpochybňovány*“ (HOLE, 1998, s. 19).

ZEMAN (2002, s. 89) tvrdí, že se jedná o fenomén, který vyrostl z následků působení totalitářských režimů a autoritativní rozporné výchovy jedince.

4.3.5 Fanatismus

Dalším pojmem, který je často zmiňovaný s termínem terorismus je fanatismus. HOLE (1998, s. 27) definuje fanatismus jako „*osobnostní struktury spouštěné na omezené obsahy a hodnoty, vztažené osobní přesvědčení s vysokým stupněm identifikace, které je udržováno nebo sledováno se značnou intenzitou, stálostí a důsledností.*“

Fanatik bojuje s jinými systémy a lidmi jako s vnějším nepřítelem nasazením všech prostředků v souladu s vlastním svědomím. IBÁÑEZ (2009, s. 162) uvádí, že se jedná mezi teroristy o dosti všeobecnou

dispozici. Většina teroristů přistupuje ke své ideologii s houževnatostí a vášní. Fanatismus jako takový se vztahuje pouze k určitým věrám nebo přesvědčením a ty díky tomu nabývají v mysli fanatika na důležitosti. Dalo by se říci, že se stávají jejich hybnou silou.

5 SKUPINOVÁ DYNAMIKA

5.1 Teroristické skupiny

I přestože existují záznamy o teroristických útocích spáchaných solitérními jedinci, převážnou většinu tvoří skupinové akce. Dle SMOLÍKA (2015) je skupina tak silná, jako je psychický odolný její nejslabší člen, jelikož jedinec je základním prvkem skupiny. POST (1998) popisuje teroristickou skupinu jako strukturovanou jednotku složenou z několika osob, dobrovolně založenou za účelem uskutečňování teroristických činů. Říká rovněž, že pro každou teroristickou organizaci je nejvyšší prioritou samotný fakt její existence. Ta předpokládá vykonávání teroristické činnosti, která by na základě konkrétních činů přilákala další rekruty. Skupina legitimuje svoje úsilí ve formě mediálních výstupů. CRENSHAWOVÁ (1998) s tím spojuje i proces zpětné vazby. Tento proces je založený na tom, že i teroristická organizace se učí ze svých vlastních chyb a snaží se zdokonalovat své postupy. Tím se její budoucí akce stávají sofistikovanějšími a více taktickými.

Pro výzkum teroristických skupin převzala sociální psychologie znalosti z problematiky malých skupin. Tlak na přizpůsobení se skupině a konsenzus jsou charakteristické de facto pro všechny malé skupiny. SOULEIMANOV a BELFER (2010) uvádějí, že členství v podobné organizaci může jednotlivci poskytnout řešení pro jeho frustrace z nenaplněných tužeb a potřeb, které se obracejí především proti tradiční společnosti, v níž žije. Teroristická skupina nabízí stoupencům odlišnou kulturu s vlastními normami, hodnotami a postoji. Nový jedinec se musí umět přizpůsobit tomuto systému a je po něm vyžadovaná absolutní poslušnost a izolovanost od ostatní společnosti.

V každé teroristické skupině se najdou vlastní normy a skupinová koheze a jsou pro tu danou skupinu velmi důležité. SMOLÍK (2015) nazývá normy v těchto organizacích souborem nedefinovaných pravidel. Podle nich

se určuje, co je a co není vhodné, správné nebo účinné, a tím značně ovlivňují jednání skupiny i jednotlivých členů, zatímco koheze představuje subjektivní přitažlivost pro jednotlivé teroristy. K tomu náleží skupinové cíle, užívané prostředky, vědomí skupinové identity, očekávání jedince, vztahy mezi členy skupiny, politická ideologie, náboženství, ochota riskovat, symbolika, solidarita s ostatními členy, uniformita, nebo vzájemná důvěra.

Teroristické skupiny se snaží dosáhnout jednoty a soudržnosti, svoji strukturu budují na základech politické homogenity podobně smýšlejících jedinců. Životy, cíle a budoucnost jednotlivých členů se ztotožňují se skupinou. Neexistuje alternativní realita mimo život uvnitř skupiny. Tyto organizace filtrují co nejvíce zpráv o událostech zvenčí a k členům samotným se informace dostávají upravené se zdůrazněnými prvky zla napáchanými „nepřítelem“.

Vůdci skupin zpravidla dehumanizují všechny oběti. Nezamýšlené oběti nejsou popisovány jako lidské bytosti, ale jako součást nepřátelské organizace. I když je konkrétní akt páchaný pouhým jedním teroristou, příslušnost ke skupině ho zprošťuje odpovědnosti za následky. Ve skupině pracují úzce spjatě a vzájemně se motivují a tím zvyšují osobní hodnotu jednotlivých členů. (*Encyklopedie: světový terorismus*, 2001, s. 244). CRENSHAWOVÁ (1981) přirovnává teroristické organizace k náboženským kultům, kde převládá skupina nad jedincem. Ten je absolutně kontrolovaný a v případě, že opustí uzavřený kruh, je následně pronásledován zbytkem skupiny.

Teroristické organizace mají určitou strukturu. SMOLÍK (2015) uvádí dva druhy, formální a neformální. Formální souvisí s jednotlivými specializacemi členů a jejich rolemi, zatímco neformální je daná interpersonálními vztahy.

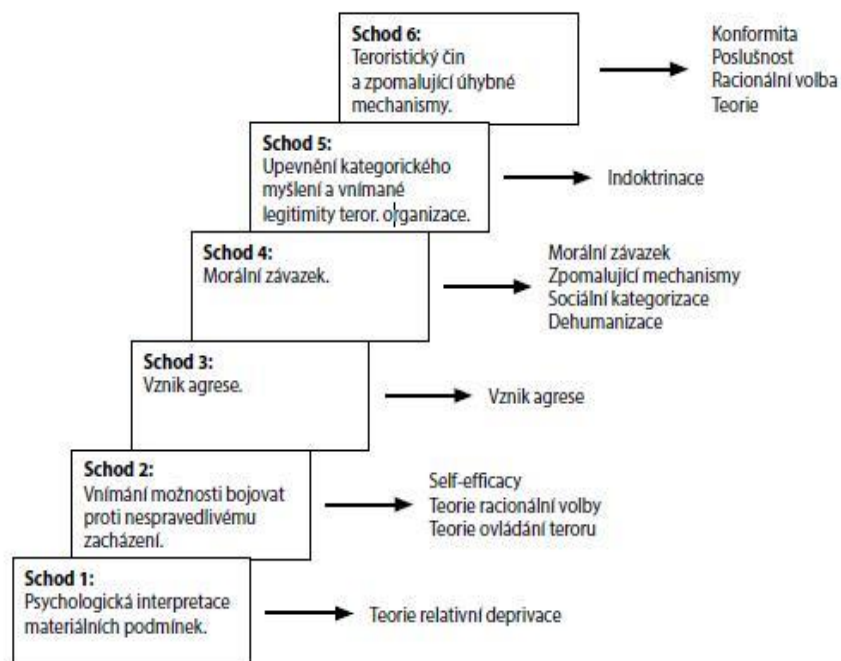
5.2 Metafora schodiště

Psychologie hraje důležitou roli v otázkách terorismu. Jak tvrdí MOGHADDAM (2005) psychologové hrají velkou roli v boji proti terorismu protože:

- a) Subjektivně posuzují a interpretují hodnoty a přesvědčení sloužící jako základ teroristických aktů.
- b) Akty terorismu se páchají, aby ovlivnily psychiku, neboli vyvolaly pocity bezmoci a strachu.
- c) Terorismus vyvolává extrémně zdrcující psychologické důsledky i z dlouhodobého hlediska.

Moghddamova metafora představuje budovu se schodištěm. Popisuje přechod, nebo kroky přes jednotlivé úrovně (schody) k teroristické činnosti v rámci teroristické organizace. Každé patro symbolizuje určité psychologické procesy. Jedinec se pohybuje po schodišti a na základě imaginace se rozhoduje, zda otevřít dveře a postoupit dál. U každého kroku se zmenšuje množství možnosti volby a na konec dojde k situaci, která skončí zničením sebe, ostatních, nebo obou dvou variant současně.

Obr. č.1. Metafora schodiště podle Mogghadama

V nejnižším patře, v přízemí, zažívá jedinec pocity nespravedlnosti a relativní deprivace. V prvním patře dochází k hledání způsobů jak zlepšit svoji životní situaci a dosáhnout větší spravedlnosti. V tomto patře je důležité prostředí, ve kterém jedinec žije a socializuje se. Když nevidí reálnou naději na zlepšení, frustrace se prohloubí a osoba postupuje o patro výš.

Druhé patro je plné zloby a frustrace. V tomto stavu jsou jedinci zneužíváni radikálními teroristickými organizacemi, které je podněcují, aby svoji agresi směřovali k „nepříteli“. Pokud tyto pocity se prohloubí, postupuje jedinec do dalšího patra.

Třetí patro je popisováno jako období, kdy se jedinci seznamují s morálkou a ideologií teroristických organizací. Jsou z nich rekruti, kteří jsou přesvědčováni o tom, že terorismus je legitimní strategií boje. Jsou vystavováni různým psychickým nátlakům, jsou nuceni k tomu aby zároveň se svým normálním životem vedli i jakýsi paralelní život ve skupině. Zde následuje rozhodovací fáze a přechod do čtvrtého patra.

Čtvrté patro již neposkytuje možnost ústupu. Rekruti se učí principu my versus oni. Jsou pak rozděleni do dvou skupin. Buďto se stanou dlouhodobými a plnohodnotnými členy skupiny a tvoří pak malé buňky o čtyřech až pěti členech, kteří jsou ve styku jen se členy skupiny, nebo druhou skupinu tvoří „pěšáci“, kteří jsou v dohledné době využiti jako sebevražední atentátníci, či jsou využíváni k rychlým akcím. Tito rekruti jsou pak vzorem pro další generaci následovníků. Důvod, pro který stojí za to zabít nebo zemřít, již není abstraktní, ale osobní. Jde o smysl života, který spojuje jedince s určitou formou nesmrtelnosti a ta je součástí skupiny. V této fázi jde o otázku času, kdy bude daná osoba „aktivovaná“.

Páté patro symbolizuje samotný teroristický čin. Všichni civilisti jsou vnímáni jako nepřátelé. Teroristi jsou motivováni a připraveni k akci.

Tato metafora byla několikrát zpochybňovaná, SMOLÍK(2015) uvádí několik důvodů ke kritice, kterými se pak zabývalo hned několik autorů. Jedná se o to, že terorismus má mnoho variant a nejde jednoznačně identifikovat společné motivy teroristických činů. Rovněž hraje roli odlišnost kultur a odlišnost terorismu individuálního a skupinového.

6 OBĚTI TERORISMU

Jak už jsem se zmínila v předešlých kapitolách, teroristé, na rozdíl od běžných pachatelů, se zaměřují primárně na větší cíle, než jsou pouzí civilní obyvatelé. Pokouší se o co největší ničivost a teatrálnost útoků, aby k sobě přilákali co nejvíce pozornosti. Atentáty se většinou odehrávají v přeplněných veřejných prostorách proto, aby bylo zasaženo co nejvíce lidí. Při výzkumech se badatelé většinou zaměřují hlavně na teroristy samotné. Pokouší se odhalit jejich taktiku a procesy, aby bylo možné je zadržet a odsoudit. Málokdo se však věnuje přímým lidským obětem násilných činů.

6.1 Charakteristika zaměření na oběti terorismu

Oběti teroristických akcí by se daly rozdělit na dva typy. Jsou to buď pečlivě vybrané cíle, nebo náhodné oběti, kteří se na místě činu vyskytly ve špatný čas a na špatném místě. V případě únosů a vražedných atentátů si teroristé zpravidla vybírají známé osobnosti, diplomaty, vysoce postavené důstojníky, nebo úspěšné podnikatele. Újma na jejich zdraví přiláká pozornost médií a díky tomu mohou teroristé zveřejnit svoje záležitosti. Tyto oběti jsou většinou dobře chráněné. V případě úspěchu při únosu demonstrují teroristé svoji inteligenci, vchytralost a schopnost zranit jakéhokoliv nepřítele. Kromě přímých obětí, ať už vysoce postavených nebo náhodných, je dobré zmínit se i o výskytu sekundárních obětí. Ty jsou tvořené rodinami a přáteli, kteří při ztrátě blízké osoby mohou být dlouhodobě emocionálně poznamenáni. (*Encyklopedie: světový terorismus*, 2001, s.245)

6.2 Psychologické následky terorismu

Dalo by se předpokládat, že samotná přímá hrozba teroristického útoku, bez jeho následné realizace, může vyvolat u člověka řadu psychologických následků. Každý člověk je jedinečnou osobností a reaguje na stresové situace jinak. Jako úvod k praktické části této práce, si uvedeme několik

příkladů psychických změn, které mohou vzniknout jako následek působení teroristické aktivity.

Stres

Stres je popisován v publikaci HERETIKA (2007) jako reakce organismu na nadměrnou zátěž. Jde o adaptační reakci, která připravuje organismus na reakci útok - útěk. Milan NÁKONEČNÝ(1996) se zmiňuje o škodlivých důsledcích stresu v oblasti psychiky. Patří mezi ně úzkostnost a depresivní ladění, rovněž jsou vyvolávané i tělesné symptomy.

Úzkost a strach

Úzkost je podle Marie VÁGNEROVÉ (2008) definovaná jako nepříjemný citový stav, ve kterém převažují pocity napětí a obav neurčitého obsahu. Obvykle funguje jako signál potenciálního a zatím nejasného nebezpečí. Zatímco úzkost nemá jasný předmět, strach lze chápat jako konkretizaci úzkosti. Jedná se o prožitek něčeho konkrétního. Navození těchto pocitů je komplexní proces a emoční prožitek je spojen s vegetativními projevy, a určitými kognitivními reakcemi.

Depresivní porucha

Jedná se o poruchu emočního prožívání, kde je hlavním příznakem depresivní nálada, která neodpovídá aktuální životní situaci jedince. Dále podle VÁGNEROVÉ (2008) vede deprese k narušení autoregulačních funkcí, k útlumu potřeb i volné aktivity.

Posttraumatický syndrom

Posttraumatická stresová porucha je dle HERETIKA (2007) definovaná jako opožděná, přetrvávající reakce na stresovou situaci nebo událost, která má výjimečně ohrožující, nebo katastrofální charakter. Vzniká jako následek vystavení jedince traumatické události. Typické příznaky PTSD mohou zpočátku vypadat jako obvyklá reakce na ohrožující událost,

ale pokud příznaky trvají déle než měsíc, hovoříme o příznacích PTSD. Mohou se objevit ihned po události, s odstupem času, nebo i za několik let. Projevují se dotírajícími vzpomínkami a sny, ztrátou pozitivních emocí, vyhýbáním se a zvýšenou tělesnou a psychickou vzrušivostí (*Psychologie Dnes*, 2010).

7 VLASTNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ. KVALITATIVNÍ SONDA

7.1 Úvod k výzkumnému záměru

V dnešní době je téma terorismu velmi aktuální. Psychologové po celém světě se pokoušejí nalézt odpovědi na otázky o motivaci teroristů k páchání násilných činů. Politologové a vojenské síly se snaží proti teroristům bojovat a předcházet teroristickým útokům. Existuje ale velmi málo výzkumů, které by se zajímaly o přímé účastníky a oběti teroristických činů, obzvláště v českém jazyce.

Ve své práci se věnuji subjektivnímu prožívání lidí, kteří měli osobní zkušenost s teroristickým útokem nebo jeho následky. Zaajímala mě jedinečná zkušenost respondentek a zdá se, že mezi jednotlivými vyprávěními je možné najít společná témata. Každá z participantek pochází z jiné země a jiné kultury, proto mě zaujalo, zda i přes kulturní odlišnost lze nalézt společná vodítka v prožívání a vyrovnávání se s traumatem.

Při hledání vhodných kandidátů pro výzkum jsem využila své předchozí pracovní zkušenosti v Integračním centru Praha. Od dětství se zajímám o multikulturní prostředí a aktivně se v něm pohybuji. Tato skutečnost hrála rovněž velkou roli při výběru samotného tématu diplomové práce. V Praze se mi obtížně hledali vhodní respondenti, kteří by měli zkušenost s teroristickým útokem.

Vzhledem k posledním evropským událostem a velkému počtu teroristických útoků v okolních zemích jsem ráda, že jsem nemusela oslovovat místní obyvatele. Oslovila jsem proto raději řadu svých bývalých klientů z integračního centra a také známé, kteří bydlí mimo území České Republiky. Množství kandidátek, které se zúčastnily mého výzkumu, je limitované citlivostí daného tématu a neochotou mluvit o osobních zážitcích se zcela cizím člověkem(tazatelem).

7.2 Předporozumění problematice

Samotnému zpracování kvalitativní sondy předcházelo studium literatury a sledování médií, která se zabývají tematikou terorismu, jeho historií, povahou teroristů a následky terorismu. Po předběžném vybrání budoucích respondentů jsem vyhledala informace ohledně válečné situace mezi Izraelem a Palestinou a chováním teroristických skupin. Dohledání těchto informací se mi zdálo jako vhodný krok k lepšímu porozumění prostředí, ve kterém se dané participantky vyskytují. Zároveň jsem díky tomu lépe chápala souvislosti a respondentky mi nemusely dodatečně vysvětlovat důležité spojitosti v jednotlivých vyprávěních.

7.3 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Jak již jsem předesílala v úvodu k výzkumu, zajímala mě jedinečná zkušenost respondentek s teroristickými útoky. Cílem výzkumné sondy bylo představit osobní zkušenost participantek s terorismem a jeho následky. Dalším účelem zpracovaných rozhovorů bylo zjistit společná témata u jednotlivých příběhů.

V rámci kvalitativní sondy jsem si položila tři výzkumné otázky, na které jsem se snažila v závěru práce odpovědět.

Znění otázek:

- 1) Jaké psychické a fyzické následky způsobilo u zkoumaného jednotlivce setkání s terorismem?
- 2) Jaké jsou shody a rozdíly u témat daných příběhů?
- 3) Jak se změnilo u respondentek vnímání okolí?

7.4 Výzkumný vzorek

V dané kvalitativní sondě se uvádějí příběhy tří respondentek. Ty byly osloveny v rámci mých osobních kontaktů, za pomoci metody záměrného výběru. Při výběru respondentů jsem se potýkala s neochotou kandidátů sdělovat citlivé osobní zkušenosti, případně vzpomínat na traumatické zážitky. Původní vzorek tvořilo pět jedinců, avšak v průběhu rozhovoru jeden z nich odmítl pokračovat v nahrávání kvůli přivalu emotivních vzpomínek. Další kandidát poskytl ochotně rozhovor, ale ten trval deset minut, a proto se mi jevil nedostatečný pro další zpracování.

Respondentka Aleksandra je původem z Ukrajiny. Do České Republiky se přestěhovala v dětství s rodiči a převážnou část svého života žila v Praze. Do Izraele se přestěhovala při studiích vysoké školy. Mluví plynule česky. Oslovení a příprava výzkumu probíhala v ruském jazyce. Mateřský jazyk byl zvolen pro navázání přátelské atmosféry mezi tazatelkou a respondentkou. Rozhovor probíhal v českém jazyce pro usnadnění dalšího zpracování dat. Užití českého jazyka v tomto případě nenarušilo obsah sdělení, jelikož se jedná o bilingvní respondentku, která považuje češtinu za svůj druhý mateřský jazyk. Rozhovor probíhal pomocí video hovoru v programu Skype a byl zároveň nahrávan na diktafon.

Respondentka Fatima pochází z Palestiny. V Čechách bydlí rovněž od dětství. Má zde rodinu, ve které se na každodenní bázi používá několik světových jazyků. V denní komunikaci užívá nejvíce češtinu, proto jsme volily tento jazyk i v rozhovoru. Během rozhovoru byla Fatima na služební cestě a rozhovor tedy probíhal rovněž pomocí Skypu a webové kamery.

Respondentka Marie je původem z Krymu. V České Republice byla pouze několikrát na dovolené. Poslední dva roky bydlí v Turecku. Byla oslovena na základě předchozí známosti. Rozhovor probíhal v ruském jazyce. Následně byl mnou osobně přeložen a přepsán v českém jazyce. Rozhovor probíhal přes video hovor po Skypu a nahrán na diktafon.

7.5 Etika výzkumné sondy

Každá z respondentek byla předem obeznámená se záměrem diplomové práce. Rovněž byly informované o tom, jak bude probíhat rozhovor, a jakým způsobem se bude zacházet s citlivými daty. Všechny respondentky, které se zúčastnily výzkumu, obdržely předem - pomocí elektronické pošty - informovaný souhlas, aby si jej mohly předem prostudovat. Tento souhlas byl vytvořen ve dvou jazykových mutacích proto, aby se co nejvíce dodržela etika výzkumu. V příloze číslo jedna a dva dokládám obě dvě verze souhlasu.

Tento formulář sloužil k informování participantek o dodržení mlčenlivosti a ochraně osobních údajů. Fyzický podpis jednotlivých respondentek se jevil jako problém vzhledem k tomu, že všechny rozhovory probíhaly na dálku. Všechny respondentky jsou časově značně omezeny, proto jsem je nechtěla zatěžovat prosbou o naskenování dokumentu. Zároveň jsem měla obavy, zda by tento fakt nezapříčinil další eliminaci vybraného vzorku. Proto jsem informovaný souhlas sestavila tak, aby sdělil povinnost tazatele pozměnit citlivé údaje a dodržet mlčenlivost, a zároveň jeho přečtení potvrzovalo souhlas respondentky. Na začátku každého rozhovoru jsem se zeptala každé respondentky, zda přečtenému souhlasu rozumí, a zda při nahrávce tohoto rozhovoru souhlasí s údaji uvedenými v informovaném souhlasu.

S každou respondentkou jsme se dohodly na tom, že jejich jména budou v mé práci změněná a že nepoužiji jejich datum narození.

7.6 Metodika kvalitativní sondy

7.6.1 Metoda sběru dat

Respondentky byly tedy vyhledány za pomoci metody záměrného, neboli účelového výběru. Postupovala jsem podle Pattona z r. 1990. Podle

MIOVSKÉHO (2006, s. 135) se jedná o postup, při kterém cíleně vyhledáváme pouze ty jedince, kteří splňují kritéria výzkumu a současně jsou ochotní se do tohoto výzkumu zapojit.

Pro získání dat jsem zvolila polostruturovaný rozhovor, který byl nahrán na diktafon, případně přeložen do českého jazyka a následně přepsán v podobě rozhovorů.

Kvalitativní rozhovor podle HENDLA (2005, s. 166) „*vyžaduje dovednost, citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a disciplínu*“. Dále autor uvádí, že je nutné věnovat zvláštní pozornost začátku a konci rozhovoru. V prvních minutách rozhovoru je nutné prolomit případné psychické bariéry a ujistit se, zda participant souhlasí s pořízením záznamu a ochranou osobních údajů.

Vzhledem k tomu, že rozhovory s participantkami probíhaly v českém a ruském jazyce, připravila jsem si pro ně dvě jazykové mutace informovaného souhlasu, který jim byl následně odeslán elektronickou poštou k prostudování.

V rámci přípravy jsem sestavila okruh otevřených otázek, který byl nabídnut participantkám jako osnova k jejich vyprávění. Samotný průběh rozhovoru byl ponechán na respondentkách, aby nedocházelo k narušení kontinuity vyprávění. V případě, že linie příběhu se začínala odklánět od tématu, položila jsem jednu z předpřipravených otázek a díky tomu jsme mohly zpětně navázat na zkoumanou problematiku.

MIOVSKÝ (2006, s. 160) uvádí, že polostruturované interview by mělo mít definované jádro. Jedná se o minimum témat a otázek, které jsou připravené tazatelem, a musí se probrat v průběhu rozhovoru. Díky tomu je zaručeno, že tato témata budou skutečně probrána. Autor uvádí, že na jádro by se měla postupně nabalovat další témata a také otázky, které se budou jevit výzkumníkovi smysluplnými. Doplnující informace nabalené na jádro se mohou jevit užitečnými při zpracování následné analýzy a mohou dle

Miovskeho přinášet kontextuálně vázané informace. Získaná data byla pak následně zpracována pomocí tematické analýzy.

7.6.2 Způsob zpracování dat - tematická analýza

Pro zpracování přepsaných rozhovorů jsem se rozhodla použít metodu tematické analýzy. BRAUN a CLARKE (2006) říkají o této metodě, že je málo ohraničená a málo uznávaná, avšak často používaná v psychologii. Také uvádějí, že se jedná o teoreticky pružný přístup k analýze kvalitativních dat. Podle autorek může tematická analýza posloužit jako flexibilní a užitečný nástroj pro výzkum a může pomoci odhalit mnohé detaily a zároveň i velké množství témat. Vzhledem k tomu, že tematická analýza nevyžaduje detailní teoretickou a technologickou znalost, jako je to u zakotvené teorie apod., je vhodná i pro začínající výzkumníky. Při výběru metody mi tento důvod přišel dostatečně relevantní a proto jsem se rozhodla pro tematickou analýzu.

Tematickou analýzu můžeme dle BRAUNA a CLARKE (2006) použít, pokud již máme stanovenou teorii a výzkumnou otázku, nebo se výzkumné otázky vytvoří na konci analýzy. Pak by se jednalo o induktivní tematickou analýzu. Induktivní analýza podle HENDLA (2005, s. 236) „*používá více případů pro navržení určité abstrakce, připravuje obecnou teorii, jež vysvětlí sledované aspekty pro všechny případy při odhlédnutí od jejich detailů*“. Cílem mé práce nebylo vytvoření teorie na konci výzkumu, proto jsem vytvořila tři výzkumné otázky již na začátku a pokusila se na ně nalézt odpovědi v závěru sondy.

BOYATZIS (1998) říká o tematické analýze, že je to metoda k identifikaci, analýze a popisu témat v rámci nasbíraných dat. Tato data jsou jen minimálně organizována a následně podrobně popsána. Často se zachází i dále a interpretují se různé aspekty tématu výzkumu. Podle autora se jedná o metodu, která je často používaná, avšak je málo známý její postup. Proto je pro posouzení této metody a porovnání jí s jinými výzkumy

důležité popsat, jakým způsobem byla dělaná a tím zprůhlednit její postup a výsledky, a to stejným způsobem, jak je to vysvětlené u jiných metod.

BRAUNOVÁ a CLARKOVÁ (2006) zdůrazňují roli výzkumníka a označují ho za aktivního činitele výzkumu. Podle autorek musí tazatel vždy vědět co dělá a proč. Je vhodné si materiály přečíst několikrát, případně se k nim vrátet a pokusit se na ně pohlížet z různých úhlů. Autorky navrhuji šestibodový postup analýzy, kterého se budu ve své práci držet, abych co nejdůvěryhodněji dodržela verifikovatelnost kvalitativní sondy.

Postup analýzy navrhovaný BRAUNOVOU a CLARKEOVOU (2006) se skládá z šesti bodů:

a) **Seznámení se s daty** (*familiarising yourself with your data*)

Když máme nasbíraná data, můžeme začít s analýzou.. Data sbíráme sami, nebo můžeme pracovat již s existujícím záznamem. V mém případě jsem nahrávala všechny rozhovory osobně a díky tomu jsem si mohla vytvořit „počáteční analytické myšlenky a dojmy“. V rámci tohoto kroku volíme aktivní přístup, hledáme významy, vzorce a tvoříme první kódy. Pokud jsou data verbálního charakteru, je zapotřebí je přenést do písemné formy. Autorky doporučují si pak přečíst celý text několikrát po sobě, aby si výzkumník mohl vytvořit komplexnější obrázek. Dále se doporučuje si dělat poznámky, které pak pomohou při dalším zpracování.

b) **Generování počátečních kódů** (*generating initial codes*)

Druhá fáze začíná, když máme přečtený text a jsme s ním důkladně obeznámení. Rovněž již máme napsané poznámky o povaze dat, a co je na nich zajímavého. Začínáme hledat opakující se vzorce. Generujeme počáteční kódy. Je důležité zajistit v této fázi, aby všechny poznámky (*extracts*) byly zakódované a zkompletované v rámci každého kódu.

c) **Hledání témat** (*searching for themes*)

Třetí fáze nastává když všechna data byla nejprve zakódována, a pak zkompletována a máme dlouhý seznam různých identifikovaných kódů. Tyto kódy třídíme a spojujeme do vyšších celků nebo témat. Jednotlivé kódy mezi tématy se nesmí překrývat. Fáze je dokončená ve chvíli, kdy máme vytvořená témata, podtémata a všechny kódy jsou přiřazené ve vztahu k nim.

d) **Revize témat** (*reviewing themes*)

Znovu přezkoumáme jednotlivá témata. Během revize můžeme zjistit, že některá témata nejde považovat za odpovídající témata, některá je možné rozdělit apod. Uvažujeme, zda témata splňují kritéria vnitřní homogenity a vnější heterogenity. Znovu si přečteme poznámky (extracty) a zjistíme, zda jsme nepřehlédli důležitá fakta.

e) **Definování a pojmenování témat** (*defining and naming themes*)

Pokud shledáme, že jsme vytvořili uspokojivou mapu témat, začíná fáze definování a pojmenování. Hledáme pointu každého tématu a určujeme jaký aspekt dat zachycují jednotlivá témata a přemýšlíme, jestli je zde možné najít společné znaky. Hledáme, co je na nich zajímavého a proč. Pro každé téma vytvoříme a sepíšeme detailní analýzu. Zároveň vyznačíme příběh, který každé téma vypráví. Každé téma pojmenujeme.

f) **Vypracování zprávy** (*producing the report*)

Ke konci procesu, když už máme jasně určená témata a sepsané analýzy, vypracujeme zprávu.

7.6.3 Otevřené kódování

V procesu tematické analýzy jsem se několikrát zmínila o termínu kódování. V této práci konkrétně užiji otevřeného kódování.

Otevřené kódování dle HENDLA (2005, s. 247) provádí výzkumník během prvního procházení daty. Během toho jsou v textu lokalizovaná témata a jsou jim přiřazena označení. Výzkumník pročítá poznámky a přepisy rozhovorů, přitom si všímá kritických míst. Otevřené kódování dle autora slouží k odhalování určitých témat v datech. Hendl uvádí, že tento postup lze aplikovat různými způsoby: „*slovo po slovu, podle odstavců, anebo podle celých textů a případů*“.

Pojmem kódování se zabývá ve své knize i MIOVSKÝ (2006, s. 228), který se zmiňuje i o termínu konceptualizace údajů a popisuje ho jako „*proces, kdy přecházíme z deskriptivní roviny do roviny hledání a nacházení toho, co je skryto „za prostou deskripci“ nějakého jevu*“. Konceptualizace se tedy dá nazvat interpretativním postupem, během něhož se dle Miovského snažíme vytvořit jistý prvotní výklad k popisovanému jevu, který by umožnil jeho hlubší pochopení.

Významové jednotky jsou dle MIOVSKÉHO (2006, s. 228) složeny z pojmu označující jednotlivé události. Třídí pojmu pak tvoří kategorie a jsou utvářeny tím, že „*vzájemně porovnáváme a třídíme významové jednotky a v nich obsažené pojmy. Snažíme se zjistit, zda náleží jinému podobnému jevu, nebo jinému jevu nenáleží a tvoří tedy samostatný odlišitelný celek*“. Proces seskupování dílčích pojmů se nazývá kategorizace. Dimenzionalizace je podle HENDLA (2005, s. 247) proces charakterizace kategorií. Proces kódování jak uvádí MIOVSKÝ (2006, s. 229), má za úkol „*podněcovat objevování*“ kategorií a jejich vlastností.

7.7 Validita a reliabilita výzkumné sondy

V každém výzkumu, ať už se jedná o kvantitativní nebo kvalitativní, je důležité zmínit kritéria validity a reliability. HENDL (2005, s. 338) uvádí konstruktivistický názor Lincolna a Guby z r. 1985 na pojetí validity a reliability u kvalitativního výzkumu. Na základě této teorie se potýkáme se čtyřmi problémy: „*pravdivost hodnot, upotřebitelnost, konzistence,*

neutralita“. Dále se autoři zmiňují o tom, že koncepty interní a externí validity, opakovatelnosti a objektivitě nejsou v tomto případě relevantní. Spíše bychom měli používat výrazy jako „*důvěryhodnost, přenositelnost, hodnověrnost, potvrditelnost*“. HENDL (2005, s. 339) se rovněž zmiňuje o reabilitě, cílem které je minimalizovat náhodné a systematické chyby.

Jak jsem se již zmínila u popisu tematické analýzy, podrobně rozepisuji způsob odhalování témat a kódů, což by mělo nápomoci k průhlednosti celé kvalitativní sondy. Tento postup by měl podpořit kritérium hodnověrnosti.

8 ANALÝZA ROZHovorŮ

V této kapitole popíší analýzu jednotlivých rozhovorů. Jsou zde rozepsána výrazná témata, která byla označena jako společná pro všechny participantky.

8.1 Témata získaná tematickou analýzou rozhovorů

Níže uvedená témata se vyskytují ve větší míře u všech participantek. Pro podrobnější zpracování uvádím rovněž i podtémata, která detailněji dokreslují výsledek analýzy.

8.1.1 Pohoršení zkoumaných osob nad situací

Díky tomu, že jsem všechny rozhovory vedla osobně, mohu hned na začátku analýzy uvést, že jsem u každé z respondentek měla pocit, že přistupují k tomuto rozhovoru jako k dalšímu způsobu, jak někomu povyprávět o nespravedlnosti situace, ve které se ocitly. Měla jsem dojem, že mluvím s vyrovnanými osobami, které mají utříděné myšlenky, a nebojí se o ně podělit. Aleksandra uvádí ve svém příběhu situaci, ke které byla donucena z bezpečnostních důvodů: *„Jednou jsme byli s rodiči na pobřeží v drahé restauraci. To víte rodiče na dovolené. A teď si vychutnáváme to jídlo a zazní siréna. Všichni začali utíkat, panikařit a celá ta drahá restaurace se sešla na záchodcích. Na smradlavých záchodcích.“* Na této ukázce vidím výraz strachu z ohrožení na životě, ale zároveň pozoruji i pohoršení nad nutností se skrývat v probandce nevyhovujících podmínkách. Na jednu stranu chápe, že musí utéct do bezpečí, ale zároveň se pohoršuje nad tím, jak musí danou situaci vyřešit.

Druhá respondentka Fatima reflektuje svoje pohoršení výrokem *„Lidé v tom bordelu tam úplně normálně žijí. Všechny ty nepokoje se jim odehrávají před očima a nikdo s tím nemůže nic moc dělat. A to jsme ani nebyli v palestinských uprchlických táborech.“* Je zřejmé, že soucítí s lidmi,

kteří žijí v dané lokalitě a denně se potýkají s válečnou situací. Zároveň z toho cítím pohoršení nad tím, že tito lidé vůbec musí podobné situace podstupovat. Fatima projevuje podobné pocity hned v několika kapitolách vyprávění. Například: *„Před časem jsem se do těchto táborů byla podívat. Lidé, kteří přišli o svůj majetek kvůli válce, tam jsou běžně přemísťováni. Nebo ti kteří nepřijali jiné občanství. Všude je děsný smrad, hmus a bordel. Vypadá to jako velká hniјící skládka. Rozhodně se nedá říct, že by šlo o lidské podmínky.“* Řekla bych, že se jedná o zcela přirozenou reakci, kdy člověk soucítí s okolím a zároveň ho rozčiluje daná situace. Tento pocit je zjevně podporovaný vědomím, že jim nemůže plnohodnotně pomoci.

U Aleksandry pozorujeme pohoršení nad tím, že je sama vyhnána ze své zóny komfortu. A u Fatimy vidím pohoršení nad životními podmínkami lidí z její rodné země.

Marie popisuje své pohoršení nad krutostí neočekávaného útoku: *„Celkově mě asi zaráží neurvalost celého toho útoku. Mám dojem, že zrovna ve chvíli kdy se bezcitný zločinec šel odbouchnout na letiště, měli muslimové svátek, kdy ani na vlastním území nebojují a nesmí nikomu ublížit.“* Tady bych použila výraz „nic jim není svaté“ pro popis dané situace. Marie je ruské národnosti. V její rodné zemi je náboženským svátkům přikládán velký důraz. Jako věřící člověk proto velmi špatně chápe motivaci daného útočníka a proto načasování útoků jí přijde zarážející.

8.1.2 Způsobení překážek a omezení

Více méně v návaznosti na předchozí téma bych ráda uvedla překážky, kterým čelí participantky v důsledku teroristických útoků. Stejně jako v předešlé podkapitole lze pozorovat projevy nevole, které jsou zapříčiněny situací, do níž byly participantky vrženy. Fatima několikrát zmiňuje ve svém vyprávění prokazování se cestovními doklady: *„Problémy začaly už na letišti. Letěli jsme izraelskými aeroliniemi. Já Palestinka s českým pasem jsem jim asi připadala nadmíru podezřelá. Zpovídali mě tři*

hodiny. Za kým jedu, co tam budu dělat, s kým jedu, proč tam jedu a podobné kecy. Připadala jsem si jako nějaký hledaný trestanec.“ Z osobní zkušenosti, v Evropě aklimatizované cizinky, se dokážu vcítit do pocitů participantky. I přestože pochází z Palestiny, žije většinu života v Evropě, kde člověk nemusí denně dokazovat svoje záměry - a zároveň se legitimovat na každém kroku. V tomto výroku pak dále vidím rozporuplné pocity. Na jednu stranu hněv vůči dané situaci a na straně druhé přivlastněný pocit viny „*Připadala jsem si jako nějaký hledaný trestanec“*.

Jako druhou překážku, rovněž u Fatimy, bych uvedla její snahu se dostat do Gazy za svojí rodinou. „*Mám část rodiny v Jeruzalému, kam se nám podařilo dostat. Ale druhou část v Gáze, kam jsme neměli šanci se podívat. Je to uzavřené teritorium. Je zde vojenský teror. Lidé smí dovnitř jen s povolením, které je téměř nereálné sehnat a ani nesmí ven. Dokonce i Lékaři bez hranic, kteří tam jedou pomáhat, musí mít vjezdové povolení a často je tam ani nepustí.“* Proč zrovna tento výrok uvádím jako případ omezení: chápu to tak, že pokud by nebyla válka, nevznikl by problém v přesunu obyvatel z místa na místo. Tím pádem válečný konflikt a teroristická činnost způsobuje omezení jak pro místní obyvatele, tak i pro tuto participantku. Válečné dějství způsobuje nenaplnění touhy Fatimy vidět svou rodinu a tak i jistou frustraci z dané situace.

Podobnou situaci řeší ve svém vyprávění i Aleksandra, která dokonce používá výraz „omezuje“. „*Hodně vás to omezuje. Když jedete na výlet, tak to musíte pečlivě naplánovat, aby jste náhodou nevjeli na Palestinské území. Třeba moje vysněné místo byly vždy Maledivy. Vždy jsem tam chtěla strávit líbáňky. To se mi ale nepovede v muslimské zemi s izraelským pasem. Nebo třeba nemůžu přestupovat v Turecku na letišti, musím si vybrat jinou zemi.“* Z tohoto výroku je zřejmé, že život ve válečné oblasti je de facto geografický ohraničen.

Aleksandra ráda cestuje, ve svém vyprávění uváděla časté přelety z Prahy do Izraele, kdy s mužem cestovali do té doby, než se vzali, a ona se přestěhovala natrvalo do Jeruzaléma. Proto v tomto výroku vidím omezení v rámci neuspokojení potřeby volně cestovat.

Podobné téma, tedy cestování, řeší i Marie. Při své práci dříve trávila hodně času v zahraničí, avšak teroristické útoky v Turecku a poslední útok na letišti v Istanbulu ji od toho odrazují. „*Upřímně řečeno se bojím čím dál více cestovat. Přemýšlím, že bychom i s manželem se vrátili do Ruska.*“ V tomto případě zároveň vidím snahu participantky najít bezpečnější místo, například přestěhování do Ruska. Ale tato snaha je rovněž omezovaná dalším strachem. „*Jenže manžel je Rus a je z Moskvy, já jsem taky Ruska, ale jsem z Krymu, kde ty nepokoje jsou taky na denním pořádku. Sice tam není už tolik vidět válka, ale stejně bych se necítila v bezpečí.*“ Proto bych řekla, že pocity omezování se postupně prolínají se strachem z budoucnosti.

8.1.3 Negativní pocity

K tomuto tématu jsem přiřadila několik podtémat, která mi přišla v analýze stěžejní. Řadím sem pocit bezmoci a dilemat.

a) Bezmocnost

Bezmocnost je výraz, který se vyskytuje u všech participantek s různým podtextem. Aleksandra se o tomto pocitu zmiňuje v rámci emotivního zážitku na pláži: „*Když za mnou přijela mamka, šly jsme na pláž. Máma hrozně ráda plave a hlavně hrozně daleko a když byla v moři, docela daleko od břehu, tak spustili sirénu. Byla jsem v naprostém šoku.*“ Jedná se v podstatě o nejemotivnější zážitek z celého vyprávění. Aleksandra na mne působí dojmem starostlivého člověka, který v kritické situaci spíše dbá o blaho blízkých než o své vlastní. Je zřejmé, že této události přiřkládá velký důraz.

Ale i v jiných úryvcích se dají najít podobné pocity. „*Jenom stojíš a čekáš jestli tě to teda zasáhne nebo ne.....*“ Domnívám se, že v podobných situacích, kdy člověk není schopen ovlivnit jejich průběh, je pocit bezmoci pochopitelný.

Podobný podtext má i část vyprávění Fatimy. „*V Jeruzalému mají třeba bezpečnostní systémy. To v Palestině není. Tady ani nesmí mít postavené bunkry, normálně jim to zakazují. To samé v Gáze. Nevím nic o své rodině, která tam žije.*“ Sice zde není přímo zmíněný výraz bezmocnosti, avšak z kontextu se dá předpokládat, že touha zjistit informace o rodině a současná nedosažitelnost těchto informací může podobný pocit vyvolat.

Marie ve svém vyprávění naopak přesně tento výraz používá v přímé souvislosti s fyzickou pomocí. „*Čekala jsem hrozně dlouho než jsem se dostala na řadu, ale myslím že to stálo za to. Měla jsem dojem hrozně bezmoci, že jsme se dostali do situace, kdy nevíš, co máš dělat a jak pomoci, tak jsem to chtěla udělat aspoň takhle.*“ Řekla bych, že se pokouší s pocitem bezmocnosti bojovat tak, že pomáhá lidem ve svém okolí.

b) Dilema

Dilema je téma, které v případě Aleksandry přímo navazuje na již zmíněný pocit bezmoci. „*Co teď, plavat za ní? Utíkat? Přece ji tam nenechám, ale doplavat zpátky za dvě minuty nestihneme. Tak jsem tam zkoprněle stála, až ta siréna utichla.*“ Dalo by se předpokládat, že v kritických situacích je člověk často vystaven rozhodování mezi několika volbami. V našem případě bych ale řekla, že teroristické útoky neposkytují participantkám možnost volby mezi „dobrým“ a „špatným“, ale jsou vrženy do situace, kde volí mezi dvěma pro ně „subjektivně špatnými“ variantami.

Na příklad Marie uvažuje o stěhování do jiné země. Na jednu stranu je spokojená v Turecku, ale bojí se tam zůstat, a na druhou stranu by chtěla

odjet do Ruska, jenže neví, zda tam bude v bezpečí. Tím pádem volí ze dvou negativních variant, tu méně špatnou. „*Takže teď řešíme doma dilema. Zda zůstat tady a čekat, jestli jim stačil jeden útok a už to město nechají na pokoji, nebo se vrátit a čekat co přijde tam. Možná se odstěhujeme do Moskvy za manželovou rodinou.*“ A k tomu dodává: „*Raději bych bydlela v nějaké bezpečnější zemi, i když to tady miluju.*“

8.1.4 Psychické následky

Možné psychické následky teroristické aktivity jsem uváděla již v teoretické části této práce. Proto mě zajímalo i ve výzkumných otázkách, zda podobné následky budeme moci pozorovat i u těchto participantek. Již během rozhovorů jsem si všímala podobnosti ve vyprávěních. Všechny tři participantky se zmiňují o strachu a úzkosti. Dvě ze tří participantek zmiňují změnu ve svých postojích. Proto jsem při revizi témat rozdělila toto téma do dvou částí, kde v první se budeme zabývat vyvolanými psychickými stavy a ve druhé subjektivním hodnocením změn způsobených tragickými událostmi.

a) Vyvolané psychické stavy

Participantky se v průběhů rozhovoru zmiňují o pocitech strachu o sebe a vlastní bezpečí a o své blízké. V některých případech se jednalo o paniku vyvolanou hroživou situací. Aleksandra popisuje ve svém vyprávění situaci, která jí způsobila panickou hrůzu: „*Nebo se mi stalo, že jsem byla v autě v zácpě a vedle mě zastavilo strašně staré auto s pěti tmavými chlapi. Chytla jsou hroznou paniku, sedíš v zácpě, nemůžeš utéct, nemůžeš vlastně nic. Co když to auto bouchne, co když vystoupí a všechny postřílejí. Tady vám nějaká siréna nepomůže.*“ Dalo by se předpokládat, že panika vyvolaná u Aleksandry je psychickou reakcí na předchozí události. Její představivost byla poháněná dřívější negativní zkušeností a nahromaděnými obavami. Fatima se také zmiňuje o pocitech strachu: „*My jsme se chvílemi báli, obzvlášť když se okolo nás střílelo, nebo když nás neustále někde*

zastavovali a kontrolovali.“ V tomto případě participantka popisuje pocit strachu zažívaný v situaci bezprostředního ohrožení na životě.

Zajímavé je, že v dalších částech vyprávění se již nezmiňuje o psychických následcích prožití této situace. Dále jen uvádí pár nočních můr, ale více se o tom nezmiňuje.

Na druhou stranu Aleksandra, která stále ještě žije v zemi ohrožené válkou, uvádí u sebe výskyt posttraumatického syndromu, pseudohalucinací a nočních můr: *„Projevil se mi posttraumatický syndrom asi půl roku po začátku války. Jsem přecitlivělá na zvuky. Každého prasknutí se bojím, taky zvuků letadel nebo vojenské zvuky mi nedělají dobře. No dlouhou dobou jsem měla noční můry a takový pseudohalucinace. Když jsem se v noci probudila a něco řekla nebo udělala a ráno jsem nevěděla jestli to byl sen nebo skutečnost. Když jedu ve vlaku, tak si nikdy nesesednu doprostřed, vždy vyhlížím únikové východy..“* Aleksandra jako jediná z participantek má lékařské vzdělání, což je podle mého názoru důvod, proč dokáže vlastní pocity a následky traumatu lépe identifikovat a popsat než zbývající probadky.

b) Subjektivní hodnocení změn, způsobených tragickými událostmi

Zajímavým podtématem se mi jevil jakýsi zahanbený pocit, který jsem vypožorovala u Aleksandry a Marie, když popisovaly změnu vlastních postojů.

Obě dvě participantky (Aleksandra a Marie) se ve svém vyprávění zmiňují o změně svých postojů k muslimům nebo arabům. Aleksandra říká: *„Taky se mi změnil přístup k Arabům. Jo, mám kamarády muslimy i kolegy Araby, ale stejně vás to napadne. Já vím že to je hloupý, ale napadají mě různé věci.“* nebo *„Když sloužím v nemocnici a zavolají mi, že někam musím akutně, že třeba přijel pacient s bodným zraněním, tak tam běžím a*

přemýšlím že to byl určitě útok teroristy. V každém pacientovi vidím oběť muslima, i když to můžou být jenom grázlící co se porvali v hospodě. Strach buduje nenávist v lidech. Zlo plodí zlo.“ Změna postojů je v tomto případě pochopitelná, obzvláště když se participantka nachází v zemi, která je ve válečném konfliktu s Araby.

Zajímavý mi ale v tomto případě přijde fakt, že u obou vyprávění mám pocit, že se participantka za změnu svých postojů stydí. Podobný pocit jsem měla i u Marie: *„Myslela jsem si, že jde o teroristu, který se modlí před odpalem a on to byl chlap s handsfree, jen ho měl na jiném uchu, které jsem neviděla a z odložené tašky si vyndával sešit. Okolo nebylo moc lidí, tak jsem nebyla za úplného blázna, ale jo, takové věci tě prostě napadnou a začneš utíkat hlava nehlava.“* Obě dvě participantky se přitom ke konci svých výroků pokoušejí situaci obhájit. Buďto vysvětlením toho, že by se mohlo potenciálně jednat o kritickou situaci (Marie), nebo prostou větou *„zlo plodí zlo“* (Aleksandra).

8.1.5 Pozitivní přístup k situaci

Všechny probadky se v průběhu rozhovoru snažily najít pozitivní záchytné body. Zde bych například uvedla *„pocit bezpečí“*, který popisuje Aleksandra: *„Nepřijde mi to jako nebezpečné místo. Jako myslím Izrael. Jasně každý rok, dva člověk slyší ve zprávách, že se někdo odpálil v okolních městech nebo v zemích na jihu, ale už mi to nepřijde tak divný.“* I přestože popisuje relativně negativní situaci, začíná a ukončuje myšlenku pozitivním způsobem.

Vyprávění Fatimy celistvě působí naštvane a negativisticky. Ale na druhou stranu říká, že se chce do Palestiny ještě někdy vrátit, i když na krátkou dobu. Nebo zmiňuje motivovanost vlastní dcery, kterou zapříčinila cesta na východ. *„Děti z toho nebyly tak vyděšené, dokonce starší dceru to spíše motivovalo a časem se bude chtít vrátit s Lékaři bez hranic.“*

Marie se zmiňuje o snaze fyzicky pomoci obětem teroristického útoku na letišti v rámci darování krve. *„Lidé šli v noci darovat krev do nemocnic. Já jsem šla taky.“* Tento výrok bych rovněž zařadila do pozitivního přístupu k tragické situaci.

Jak Aleksandra, tak i Marie vyprávějí o „*soudružnosti lidí*“ ve svém okolí. Aleksandra dokonce porovnává situaci v Izraeli a sociologický výzkum v Praze. *„Když jenom jdete po ulici, nikde nic a zlomíte si podpatek a řeknete: „au“, tak se najednou seběhne dav a začne vás podporovat a pomáhat. K tomu stačí blbé „au“. Tohle bych řekla, že je ta dobrá stránka těch útoků. Nikde jinde jsem nezažila takovou soudružnost jako tady. Nedávno jsem koukala na dokument, kde na Miráku v Praze ležel na zemi člověk a ostatní ho jenom obcházeli a neřešili jestli mu něco je nebo není. Jasně byl to herec a šlo o sociologický výzkum, ale tady by se to rozhodně nestalo.“* Soudružnost lidí se ukazuje i v příběhu Marie, ta rovněž vypráví o tom, jak lidi v jejím okolí si pomáhají v těžké situaci. Proto bych soudružnost zařadila jako podtéma k pozitivnímu přístupu.

8.2 Výsledky analýzy

V průběhu tematické analýzy tří rozhovorů bylo nalezeno pět společných témat. První téma jsem pojmenovala jako *„pohoršení nad situací“*. Toto téma obsahuje negativní postoj participantek k situaci, do které byly nedobrovolně vrženy.

Aleksanda popisuje diskomfort, který pociťuje v souvislosti s teroristickými útoky, zatímco Fatimu toto téma doprovází celým příběhem a jistým způsobem vystihuje její postoj k dané situaci. Je pohoršená celkovou situací, do které se dostala země, ve které se narodila. Marie v tomto tématu reflektuje svoje pohoršení nad krutostí teroristického útoku.

Druhé téma je pojmenované jako *„způsobení překážek a omezení“*. V důsledků teroristických útoků byly participantky vystaveny řadám

překážek a omezení, které jim na denní bázi znesnadňují jejich život. Fatima zde uvádí neustálou nutnost předkládat doklady, na kterou není v běžném životě zvyklá - a zacházení jako s trestancem. Jako omezení jsem v jejím příběhu označila snahu dostat se k vlastní rodině, která byla zmařena politickými překážkami.

Aleksandra vidí omezení v podobě problematického cestování s izraelským pasem. V některých zemích, podle jejího vyprávění, není vítána s židovskými doklady. Zároveň zde uvádí zmařený sen v podobě líbánek na Maledivách.

Poslední participantka Marie vidí omezení rovněž v podobě cestování. Rizikovost používání místního letiště a válečné situace v některých zemích omezuje její profesní činnost. Zároveň to v ní vyvolává pocity strachu.

Do třetího tématu jsem se pokusila zahrnout negativní pocity, které nemohou být zahrnovány do stejné kategorie jako psychologické následky. Řadím sem pocit bezmocnosti a nutné rozhodování, tedy určité dilema. Aleksandra popisuje pocit bezmoci v souvislosti se zážitkem na pláži a očekávání, zda na ni spadnou trosky sestřelených raket. Fatima se cítí být bezmocná kvůli tomu, že není schopná získat informace o své rodině uzavřené v Gaze.

Marie se pokouší bojovat s pocitem bezmocnosti ve snaze pomoci bližnímu. Dilema je podtéma, kterému jsou participantky vystavené kvůli teroristické aktivitě. Aleksandra se ve svém vyprávění rozhodovala zda zůstat a případně být zraněná společně s matkou, nebo utéct a nechat matku osudu. Tato situace i retrospektivně v ní vyvolává negativní pocity. Marie v tomto tématu nachází dilema, zda zůstat v teroristicky nebezpečné zemi, nebo se odstěhovat.

Čtvrté téma jsem pojmenovala jako „psychické následky“. Tematiku psychických následků jsem zahrnula rovněž do jedné z výzkumných otázek.

V tomto tématu se dají nalézt i odpovědi na otázku ohledně vnímání okolí. U Aleksandry se po časové prodlevě objevil posttraumatický syndrom, pseudohalucinace a noční můry. Má sklon k panickým záchvatům. Fatima popisuje svoje zkušenosti relativně klidně. Zmiňuje se pouze o nočních mûrách po návratu z Palestiny.

Aleksandra rovněž trpí panickými záchvaty a je více podezřívavá než dříve. Rovněž několikrát zmiňuje pocit nejistoty a strachu, necítí se v bezpečí. Jako druhé podtéma zde uvádím změnu v postojích a snahu bránit své pocity. Aleksandra a Marie uvádí, že v návaznosti na teroristické útoky, změnilo svoje postoje vůči muslimům a Arabům. Jejich přítomnosti se spíše vyhýbají a v případě podezřelého chování, nebo oblečení se cítí být v ohrožení. Zároveň se ale za tyto pocity stydí a pokouší se bránit samy před sebou jejich zdůvodňováním.

Jako poslední téma zde uvedu pozitivní přístup k situaci. I přestože mám dojem, že se jedná o silné zážitky, které by mohly potenciálně ohrozit psychickou stabilitu osobnosti respondentek, působí na mne všechny tři respondentky relativně pozitivně. Každá se snažila, bez toho abych je k tomu naváděla, vyzdvihnout pozitivní aspekty v dané situaci. Aleksandra a Marie uvádí soudružnost lidí. Popisují, jakým způsobem jsou lidé schopní si vzájemně pomáhat v těžkých situacích. Fatima nezavrhuje svojí rodnou zem a má v plánu se do Palestiny znova vrátit.

8.2.1 Odpovědi na výzkumné otázky

Na začátku empirické části jsem si položila tři výzkumné otázky a během analýzy jsem se pokusila na ně nalézt odpovědi. V první otázce jsem se ptala, jaké psychické a fyzické následky způsobilo setkání s terorismem. Participantky se potýkaly s nočními mûrami, první participantka uvedla výskyt posttraumatického syndromu. První a třetí participantka uvedly panické záchvaty a změnu v postojích, zároveň projevíly pocit studu za změnu postojů. Všechny tři participantky pociťovaly strach o sebe a své

blízké. Všechny participantky, i když každá v jiné situaci, popisovaly pocit bezmocnosti.

V druhé otázce jsem se zabývala shodami a rozdíly mezi tématy. Aleksandra přistupuje k vyprávění poměrně pozitivně. Hned na začátku uváděla pocit bezpečí, i přestože se nachází v zemi, která je ve válečném ohrožení. Marie svůj příběh popisuje dosti neutrálně, kde pouze některé pasáže jsou výrazněji emotivně zbarvené. Ve většině témat se tyto dvě participantky shodují.

Fatima má dost vyhraněný negativní názor na situaci na východě. Na rozdíl od předchozích participantek nepopisuje vlastní prožívání válečného konfliktu tolik barvitě jako zbývající participantky, ale vyzdvihuje hrůznost dané situace. S ostatními participantkami nemá tolik společných témat, její přítomnost ve společných tématech není tak výrazná jako u Aleksandry a Marie. I přestože je každá s participantek z jiné země, zažily jinou teroristickou aktivitu, dá se u nich nalézt hned několik společných témat, což považuji za velmi přínosné pro svou práci.

Ve třetí otázce mě zajímalo, zda se změnilo u respondentek vnímání okolí. Aleksandra a Marie uvádí změnu vlastních postojů. Obě dvě rovněž pozorují stmelení lidí v kritické chvíli a snahu pomoci bližnímu. Fatima popisuje svůj názor na teroristické jednání. Tento názor, zdá se, nabyl na intenzitě díky osobní zkušenosti s teroristickým jednáním. Aleksandra ke konci vyprávění uvádí změnu ve vlastním postoji vůči Izraeli. Dříve zde nechtěla vychovávat děti, v současné chvíli si ale myslí přesný opak a považuje tuto zemi za bezpečnou.

8.3 Diskuse

Ve výsledcích mé práce spatřuji několik omezení. Jedním z nich je počet zkoumaných respondentů a jejich povaha. Použití širšího vzorku by mohlo vést k větší diferenciaci témat, nebo naopak některá vyloučit. Tři respondenti jsou pouze rámcovou ilustrací daného tématu a s výsledky

analýzy tedy nemohou být s obecnou platností použitelné pro širší populaci. Samotné vyhledávání vhodných respondentů bylo pro tuto práci limitující. Práce je genderově vyhraněná, tento fakt mohl ovlivnit diferenciaci témat.

V metodě tematické analýzy spatřuji omezení v absenci standardizace postupu. Na druhou stranu volba této metody se osvědčila v hledání klíčových témat. Získané výsledky mohou být ovlivněny subjektivním pohledem výzkumníka.

ZÁVĚR

První část práce pohlíží na téma terorismu z teoretického hlediska a popisuje tento pojem z různých úhlů pohledu.

Autorka se zamýšlí nad vznikem pojmu teror a terorismus, pohlíží na toto téma z historického hlediska a sleduje jeho vývoj. Jednotlivé poznatky jsou průběžně dokládány odbornou literaturou.

Práce se rovněž zabývá strukturou terorismu a popisuje jeho jednotlivé druhy. Zkoumá otázku motivace teroristů a odhaluje některé modely chování.

Autorka se zamýšlí nad psychologií teroristů, popisuje různé typy teroristického chování a nabízí různé druhy vysvětlení teroristického chování.

V neposlední řadě jsou v teoretické části zmíněné oběti terorismu a skupinová dynamika. Metafora schodiště popisuje vývoj teroristického myšlení.

V empirické části diplomové práce autorka popisuje tři rozhovory obětí teroristických aktivit. Pro zpracování analýzy rozhovorů byla použita metoda tematické analýzy. Pomocí analýzy bylo vybráno pět společných témat pro respondentky a odpovězeno na výzkumné otázky. V diskusi autorka popisuje metodologická omezení a úskalí diplomové práce.

LITERATURA

BOYATZIS, Richard E. 1998. *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

BRZYBOHATÝ, Marian. 1999. *Terorismus*. Praha: Police History. ISBN 80-902670-1-7.

BRAUN, V. a. CLARKE, V. 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. **3** (2), 77–101.

Encyklopedie světového terorismu. 2001. Praha: Svojtka. ISBN 80-7237-340-4.

FRIEDLAND, Nehemia a. MERARI, Ariel. 1985. The psychological impact of terrorism: A double-edged sword. *Political Psychology*. 1985, 591-604.

HACKER, Friedrich. 1976. *Crusaders, criminals, crazies: terror and terrorism in our time*. New York: Norton. ISBN 0393011275.

HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

HERETIK, Anton. 2007. *Klinická psychologie*. Nové Zámky: Psychoprof. ISBN 978-80-89322-00-8.

HOLE, Günter. 1998. *Fanatismus: sklon k extrému a jeho psychologické kořeny*. Praha: Portál. Edice Spektrum. ISBN 80-7178-183-5.

HORGAN, John. 2005. *The psychology of terrorism*. New York: Routledge. Cass series on political violence. ISBN 9780714682396.

HUDSON, Rex A. a. MAJESKA, Marilyn. 1999. *The sociology and psychology of terrorism: Who becomes a terrorist and why?*. Washington, DC: Library of Congress. ISBN [neuvedeno].

CHOMSKY, Noam. 2006. *Hegemonie nebo přežití: americké tažení za globální nadvládou*. Přeložila Adéla VOPĚNKOVÁ. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-1351-0.

- IBÁÑEZ, Corte Louis de la. 2009. *Logika terorismu*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1724-6.
- KOUKOLÍK, František. 1999. *Machiaveliánská inteligence: eseje ze třetí kultury v roce 2000*. Praha: Makropulos. ISBN 8086003264.
- KOUŘILOVÁ, Sylvie. 2011. *Jedinec v meziskupinových vztazích: Od sociální kategorizace k predsudkům*. *Československá psychologie*, **55**(1), 12. ISSN 0009-062X, elektronická verze ISSN 1804-6436
- MIKA, Otakar J. 2003. *Současný terorismus: řešení krizových situací*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-409-8.
- MIKŠÍK, Oldřich. 2005. *Hromadné psychické jevy: (psychologie hromadného chování)*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0930-4.
- MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. Edice Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
- NAKONEČNÝ, Milan. 1996. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0592-7.
- PEARLSTEIN, Richard, M. 1991. *The mind of the political terrorist*. Wilmington, Del.: SR Books. ISBN 0842023453.
- POST, Jerold, M. 1998. *Terrorist Psycho-Logic: Terrorist Behaviour as a Product of Psychological Forces*. In Walter REICH, ed. *The Origins of Terrorism: Psychological, Ideologies, Theologies, State of Mind*. Cambridge: University Press Cambridge, s.25-42. ISBN 0-943875-89-7.
- REJMAN, Ladislav. 1966. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 1966.
- ROBEJŠEK, Petr a LOUŽEK, Marek, ed. 2004. *Mezinárodní terorismus. Nový nebo starý fenomén?* Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku. Edice Soudobé vojenství. ISBN 80-86547-33-7.
- ŘEHÁK, David, FOLTIN, Pavel a STOJAR, Richard. 2008. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky. Agentura vojenských informací a služeb. ISBN 978-80-7278-443-1.

Smolík, Josef. 2015. Psychologie terorismu a metafora schodiště. *Vojenské rozhledy*. Roč. 24 (56), č. 3, s. 82–101, ISSN 1210-3292

SOULEIMANOV, Emil a BELFER, Mitchell A. 2010. *Terorismus: pokus o porozumění*. Praha: SLON. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-038-4.

SPIŠÁK, Ján. 2010. Teorie těžiště v podmínkách války proti mezinárodnímu terorismu. *Vojenské rozhledy*. Roč. 19 (51), č. 2, s. 47–64. ISSN 1210-3292.

ŠEDIVÝ, Jiří. 2003. Nové paradigma terorismu. *Mezinárodní politika*. 27 (1) 4 - 7.

ŠKVRNDA, František. 2003. K sociologickým aspektom chápania medzinárodnej bezpečnosti. In: Šárka WAISOVÁ a kol. *Bezpečnost a strategie. Východiska – Stav – Perspektivy*. Dobrá Voda: A. Čeněk, s. 23 – 40. ISBN 80-86473-46-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.

ZEMAN, Jan. 2002. *Terorismus: historicko-psychologická studie*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-305-9.

Elektronické zdroje

BRUCE, Gregor. Definition of Terrorism – Social and Political Effects. *Journal of Military and Veterans' Health* [online]. ©2013, 26-30 [cit. 2016-06-25]. Dostupné z: <http://jmvh.org/article/definitionof-terrorism-social-and-political-effects/>

CRENSHAW, Martha. The Causes of Terrorism. *Comparative Politics*[online]. 1981, **13**(4), 379- [cit. 2016-07-20]. DOI: 10.2307/421717. ISSN 00104159. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/421717?origin=crossref>

ČESKÁ TELEVIZE. ČT24. *Horizont 24* [online]. © 2015, poslední revize 30.9.2015 [cit. 2016-07-02]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1593485-pet-spolutvurcu-atentatu-v-bomba,ji-dostalo-trest-smrti>

ČESKÝ ROZHLAS. Putin mlčí i deset let po teroristickém útoku na divadlo Na Dubrovce [online]. © 2012, poslední revize: 21.10.2012 [cit. 2016-07-02]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/cro6/internet/_zprava/putin-mlci-i-deset-let-po-teroristickem-utoku-na-divadlo-na-dubrovce--1125831

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Definice pojmu terorismus. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Odbor bezpečnostní politiky, 2009 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/definice-pojmu-terorismus.aspx>

FOLTIN, Pavel a ŘEHÁK, David. Historický vývoj terorismu. *Obrana a strategie (Defence & Strategy)* [online]. © 2006 [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/269278611>

HORÁKOVÁ, Kateřina. *Expres. Londýn, Moskva, Madrid, Beslan: 4 nejhorší útoky Evropy nového tisíciletí* [online]. © 2015, poslední revize 15.11.2015 [cit. 2016-07-02]. Dostupné z: http://www.expres.cz/nejvetsi-utoky-teroriste-09a-zpravy.aspx?c=A151115_164727_dx-zpravy_khor

MOGHADDAM, Fathali M. The Staircase to Terrorism: A Psychological Exploration. *American Psychologist* [online]. 2005, **60**(2), 161-169 [cit. 2016-07-

20]. DOI: 10.1037/0003-066X.60.2.161. ISSN 1935-990x. Dostupné z: <http://doi.apa.org/getdoi.cfm?doi=10.1037/0003-066X.60.2.161>

MOULISOVÁ, Marcela. O psychice teroristy. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Policejní akademie ČR, Praha: Odbor bezpečnostní politiky, 2009 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/definice-pojmu-terorismus.aspx>

Teroristické útoky 11. září 2001. In: *Wikipedie:otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2016-07-01[2016-07-01]. Česká verze. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Teroristick%C3%A9_%C3%BAtoky_11._z%C3%A1%C5%99%C3%AD_2001

Teroristické útoky v Paříži v listopadu 2015. In: *Wikipedie:otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2016-05-25[2016-05-25]. Česká verze. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Teroristick%C3%A9_%C3%BAtoky_v_Pa%C5%99%C3%AD%C5%BEi_v_listopadu_2015

Typické příznaky posttraumatické stresové poruchy. *Psychologie dnes* [online]. 5/2010(794) [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=2605>

Útok v moskevském divadle na Dubrovce. In: *Wikipedie:otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2016-05-17[2016-05-17]. Česká verze. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Atok_v_moskevsk%C3%A9m_divadle_na_Dubrovce

Zprávy idnes [online]. © 2015, poslední revize 7.7.2015 [cit. 2016-07-02]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/londyn-si-pripomina-desate-vyroci-utoku-fd8-/zahranicni.aspx?c=A150707_132856_zahranicni_kha

Příloha I. Informovaný souhlas

Informovaný souhlas

Pan/paní, narozen/a (dále jen „respondent/ka“) souhlasí s tím, že studentka 5. Ročníku oboru Psychologie Pražské vysoké školy Psychosociálních studií, s. r. o. Julie Voskobojská, narozena 4. 8. 1988(dále jen „studentka“) využije důvěrných osobních informací a nahraného autobiografického příběhu pro svou diplomovou práci.

Studentka se ve své diplomové práci zabývá tématem: „*Terorismus jako současné ohrožení stability osobnosti*“. V empirické části budou osobní informace respondenta přepsané do tištěné podoby a zpracovány metodou tematické analýzy. Osobní údaje budou pozměněny v rámci zachování anonymity respondenta/ky. Ve výše zmíněné práci nebude použito pravé jméno respondenta/ky ani datum narození.

Diplomová práce bude podle § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o Vysokých školách a dle rozhodnutí rektora Vysoké školy č. 3/2007 dostupná veřejnosti k nahlédnutí, a to pět pracovních dnů před obhajobou práce a následně po obhajobě ve výpůjční době v knihovně Pražské vysoké školy psychosociálních studií.

Informovaný souhlas je studentka povinna předložit zkušební komisi při obhajobě diplomové práce. Tato komise má stejnou povinnost mlčenlivosti a ochrany osobních údajů respondenta/ky. V případě zájmu ze strany respondenta/ky bude možné diplomovou práci předložit k nahlédnutí.

Vzhledem k tomu, že respondent/ka se nachází v jiné zemi, než studentka a není možné fyzicky získat jeho/její podpis, bude v úvodní části rozhovoru zaznamenán průběh přečtení informovaného souhlasu a nahrání slovního potvrzení souhlasu do záznamu rozhovoru.

Пříloha II. Информированное добровольное согласие

Господин/госпожа, урожд.г. (далее лишь „респондент“) согласен с тем, что студент 5-ого курса Пражского института психосоциальных исследований Юлия Воскобойникова, урожденная 4. 8. 1988 г. (далее лишь „студент“) использует конфиденциальную личную информацию и запись автобиографической истории в целях своей дипломной работы.

Студент в своей дипломной работе занимается темой: „Тероризм — вид угрозы стабильности личности“. В эмпирической части будет личная информация респондента переписана в печатный вид и разработана методом тематического анализа. Личная информация будет изменена для сохранности анонимности респондента. В вышеприведенной работе не будет приведено ни имя ни дата рождения респондента.

Дипломная работа согласно § 47б закона № 111/1998 Сб., о Высших учебных заведениях и согласно решению ректора Института № 3/2007 доступна обществу для просмотра а именно пять рабочих дней перед защитой во время рабочих часов в библиотеке Пражского института психосоциальных исследований.

Информированное добровольное согласие студент должен предоставить экзаменационной комиссии при защите дипломной работы. Данная комиссия имеет одинаковую обязанность молчаливости и охраны личной информации респондента. В случае интереса респондента он может получить дипломную работу для просмотра.

Так как респондент находится в другой стране, чем студент, и не возможно получить физическую подпись респондента, будет в начальной фазе разговора записано чтение информированного добровольного согласия а также записано подтверждение согласия на записи разговора.

Příloha III. Otázky pro rozhovor s respondentem

- 1) Odkud pocházíte a kde aktuálně bydlíte?
- 2) Mohla byste mi povyprávět jak zasáhl terorismus do vašeho života?
- 3) Na co jste myslela, když jste se dostala do potencionálního nebezpečí?
- 4) Mohla byste mi popsat chování lidí ve vašem okolí během útoku?
- 5) Jaké pocity ve vás vyvolala tato situace?
- 6) Pociťovala jste nějaké psychické, nebo fyzické následky? Ať už bezprostředně, nebo i po časové prodlevě?
- 7) Máte na daném území rodinu? Ovlivnila je nějakým způsobem tato situace, případně jakým způsobem reagují na válečnou situaci v dané zemi?
- 8) Přemýšlela jste o odjezdu z této země do bezpečnější?
- 9) Zvažovala jste přestěhování své rodiny?
- 10) Jak myslíte, že se bude nadále vyvíjet situace v dané zemi?
- 11) Co si myslíte o teroristech?
- 12) Ovlivňuje daná situace vaše plánování budoucnosti?

Příloha IV. Rozhovor s Aleksandrou

Jsem židovka a pocházím z Ukrajiny. Když jsem byla ještě malé dítě, celá moje rodina se přestěhovala do Prahy. V prvním ročníku vysoké školy jsem se seznámila s úžasným mužem na Design Marketu v Praze. Byl starší a okouzlující. Časem jsem zjistila, že pochází z Jeruzaléma, kde pracuje a cestuje po celém světě. Po několika letech chození a lítání mezi Prahou a Jeruzalémem, jsme se vzali a natrvalo se přestěhovali do Izraele.

V Jeruzalému jsem si sehnala stáž a za pár let jsem si dodělala školu, a začala pracovat v místní nemocnici. Nepřijde mi to jako nebezpečné místo. Jako myslím Izrael. Jasně každý rok, dva člověk slyší ve zprávách, že se někdo odpálil v okolních městech nebo v zemích na jihu, ale už mi to nepřijde tak divný. Tady je to rozdělené na lokality. V každé lokalitě člověk ví, že když zazní siréna, tak kolik má času aby se schoval. Tam kde jsem já, mám dvě minuty než umřu. Je tu takový odstřelovači obranný systém, když nám na město střílejí, tak my se bráníme tím, že sestřelujeme ty rakety ještě než dopadnou. Málo kdy se jim povede, že je nesešťelíme, proto se lidi tolik nebojí. Hlavně vláda má takovou taktiku, že se s teroristy nevyjednává, my je rovnou střílíme. Což je teda na židy co říct, protože pro žida je život v podstatě posvátný. Dříve byli schopní vyjednávat kvůli jednomu jedinému člověku a propustit hromadu zaajatých zločinců. Teď se už jenom střílí.

Ze začátku jsem brečela, když jsem slyšela sirény, teď už jen člověk přemýšlí, kam se má schovat. Hodně záleží na tom jestli jste u toho sami, nebo třeba v nějaké společnosti. Když jste sami, chováte víc, jak bych to řekla, s větším pudem sebezáchovy. Tady to ti lidi moc neřeší a spíš si z toho dělají prdel. Třeba když se jede po dálnici a zazní siréna, tak lidi podle zákona musí vystoupit rychle z auta, lehnout si na zem a zakrýt si hlavu, pak počkat dvě minuty po „bum“ a může se pokračovat. Udělají to

všichni bez výhrad, někteří ale začnou remcat, že mají čisté oblečení apod., asi je to způsob, jak se s tím vyrovnat. V dnešní době jsou téměř v každé budově protiraketové úkryty. Když se staví nový barák, tak se automaticky s úkrytem počítá, jsou totiž povinné. Někdo si z toho udělá pokoj pro hosty, někdo spíž. Oni tam nesmí být okna, takže je to takový nehostinný. Třeba restaurace z toho dělají spíše nebo třeba i záchody.

Jednou jsme byli s rodiči na pobřeží v drahé restauraci. To víte rodiče na dovolené. A teď si vychutnáváme to jídlo a zazní siréna. Všichni začali utíkat, panikařit a celá ta drahá restaurace se sešla na záchodcích. Na smradlavých záchodcích. Když takhle stojíš s cizími lidmi v těsné místnosti, tak tě to s nimi docela sblíží. Cítíš takovou sjednocující energii. Jakési spříznění, nedokážu to ani pořádně popsat. Zažila jsem, že třeba začalo brečet dítě a lidi okolo se ho pokoušeli utěšit a zabavit. Když jenom jdete po ulici, nikde nic a zlomíte si podpatek a řeknete: „au“, tak se najednou seběhne dav a začne vás podporovat a pomáhat. K tomu stačí blbé „au“. Tohle bych řekla, že je ta dobrá stránka těch útoků. Nikde jinde jsem nezažila takovou soudružnost jako tady. Nedávno jsem koukala na dokument, kde na Míráku v Praze ležel na zemi člověk a ostatní ho jenom obcházeli a neřešili jestli mu něco je nebo není. Jasně byl to herec a šlo o sociologický výzkum, ale tady by se to rozhodně nestalo. Ale je fakt, že když třeba vidím na ulici člověka, který je oblečený až moc teple, nebo má neforemnou bundu, jdu radši stranou. Nebo se mi stalo, že jsem byla v autě v zácpě a vedle mě zastavilo strašně staré auto s pěti tmavými chlapi. Chytla jsou hroznou paniku, sedíš v zácpě, nemůžeš utéct, nemůžeš vlastně nic. Co když to auto bouchne, co když vystoupí a všechny postřílejí. Tady vám nějaká siréna nepomůže. Nakonec to byla jen partička lidí v autě, ale jo, vystresovalo mě to hodně.

Podobné myšlenky mě napadají třeba na pláži, kde není úplně kam se schovat. Bývají široké, dlouhé a do restaurace to za dvě minuty nestihneš.

Většinou vás netrápí raketa, ale když ji vláda sestřelí, tak vás začínají trápit její zbytky padající na zem. Na pláži jste prostě v hajzlu.

Když za mnou přijela mamka, šly jsme na pláž. Máma hrozně ráda plave a hlavně hrozně daleko a když byla v moři, docela daleko od břehu, tak spustili sirénu. Byla jsem v naprostém šoku. Co teď, plavat za ní? Utíkat? Přece ji tam nenechám, ale doplavat zpátky za dvě minuty nestihneme. Tak jsem tam zkoprněle stála, až ta siréna utichla. Ale takovou bezmoc jsem v životě necítila. Jenom stojíš a čekáš jestli tě to teda zasáhne nebo ne. Když slyšíš sirénu, máš asi tak 3 vteřiny na to si naplánovat útek. A teď si vezměte, že máte třeba babičku u televize, dítě v pokoji a psa na zahradě. Při nejlepším jste u toho na záchodě na velké. Musíte všechny posbírat a dostat do bezpečí. Pak nastávají vtipné situace, kdy se sejdete se sousedy v úkrytu a někdo má na sobě zbytky jídla, jak utíkali od vaření, nebo trávu, protože nechali na zahradě puštěnou sekačku.

Když jsem v nemocnici, tak tam se na sirénu vůbec nereaguje. Stejně nemáte kam dát pacienty. Ten pocit, bych řekla, je dost důležitý. To, že ostatní nereagují. Když je člověk sám, tak začne panikařit, ale když vidí že ostatní to nezajímá a dál pracují, tak je to lepší. Máme tady v nemocnici tréninky, kde si hrajeme na válku. Učíme se jak roztřídit pacienty, jak je postupně ošetřovat. Skoro jako v seriálu. Jednou nás zavolali jen na chvíli z oběda, že si máme vyzkoušet nové plynové masky. Když byly útoky v Sýrii, tak byly plynové masky vyprodané. Každý nějakou měl doma. Máme tu i přizpůsobené parkoviště, které se dá celé uzavřít a je to takový bunkr, dá se z něj udělat operační sál.

Jestli mě to celé nějak změnilo nebo zasáhlo? Projevil se mi posttraumatický syndrom asi půl roku po začátku války. Jsem přecitlivělá na zvuky. Každého prasknutí se bojím, taky zvuků letadel nebo vojenské zvuky mi nedělají dobře. No dlouhou dobu jsem měla noční můry a takový pseudohalucinace. Když jsem se v noci probírala a něco řekla nebo udělala a

ráno jsem nevěděla jestli to byl sen nebo skutečnost. Když jedu ve vlaku, tak si nikdy nesednu doprostřed, vždy vyhlížím únikové východy. Třeba manžel, když lítal za mnou do Prahy, tak i tam si na letišti vždy stoupal ke sloupům nebo zády ke zdi. Tady se naučíte si hlídat záda. Taky se mi změnil přístup k Arabům. Jo, mám kamarády muslimy i kolegy Araby, ale stejně vás to napadne. Já vím že to je hloupý, ale napadají mě různé věci. Ze začátku jsem při zvuku sirény brečela, teď už mám jen strach o blízké.

Každý den ve zprávách ukazují kolik lidí a kde umřelo a ty jen sedíš a koukáš, jestli tam nenajdeš známého. Když sloužím v nemocnici a zavolají mi, že někam musím akutně, že třeba přijel pacient s bodným zraněním, tak tam běžím a přemýšlím že to byl určitě útok teroristy. V každém pacientovi vidím oběť muslima, i když to můžou být jenom grázlící co se porvali v hospodě. Strach buduje nenávist v lidech. Zlo plodí zlo. Lidé umírají nejčastěji od šrapnelů z padajících a sestřelených raket. Ale že by byli vyloženě oběti výbuchu, to se moc často nestává. Celkově to tu lidi berou víc v klidu. Když se zeptáte, na co ti umřel dědeček, tak vám klidně odpoví, že následkem teroristického útoku, jako kdyby to byla rakovina. Tady je takový známý útok v autobusové lince 5, tím to tak nějak vše začalo.

Hodně vás to omezuje. Když jedete na výlet, tak to musíte pečlivě naplánovat, aby jste náhodou nevjeli na Palestinské území. Třeba moje vysněné místo byly vždy Maledivy. Vždy jsem tam chtěla strávit líbánky. To se mi ale nepovede v muslimské zemi s izraelským pasem. Nebo třeba nemůžu přestupovat v Turecku na letišti, musím si vybrat jinou zemi. Vyvíjí to v tobě jakousi paranoiou. Mám celkově pocit, že toto místo je určitým způsobem prokleté. Mám pocit, že se tady vždy válčilo. Naše generace to už asi nespasí, ale člověk je aspoň pořád připravený.

Mám dojem že za ty roky už si i terorismus prošel jakousi evolucí. Nejdříve byly výbuchy na veřejných prostranstvích, pak se útočilo v hromadné dopravě. Třeba ten autobus číslo 5. Teď jak je tu zpřísněný

režim, tak velké útoky nemají moc šanci a je nová móda. Teď se útočí nožem. Prostě se rozeběhne mladý kluk a začne bodat lidi do zad, snaží se okolo sebe zasáhnout co nejvíce lidí, než ho někdo sejme. Nůž se dá sehnat všude, i když se jdete najíst do restaurace a je velká pravděpodobnost, že někoho zabije.

Paradoxně odtud nechci odjet. Dříve bych řekla, že tu za žádnou cenu nechci vychovávat děti. V tuto chvíli mám pocit, že je tu bezpečno. Kde jinde jsou ve školce vycvičené děti a učitelé k tomu, aby se okamžitě někam schovali při divném zvuku. Mám pocit, že jsme bezpečný stát, protože máme systém. V tuto chvíli se více bojím, když jedu do Evropy, nebo o své blízké v Evropě. Tady byla třeba jednou dobu populární aplikace na iPhone, která začala pískat dříve než siréna a tak vám poskytla více času na úkryt. Což mi přijde fajn. Pokrok je fajn, ale stejně si myslím, že zlo může plodit jen zlo.

Příloha V. Rozhovor s Fatimou

Moje rodina pochází částečně z Palestiny, částečně z Izraele. Máma je původem z Jordánska. Větší část mé rodiny žije v Evropě už léta letoucí. Sama žiju v Praze, ale často se s rodinou vzájemně navštěvujeme. Můj manžel je Holanďan a v Palestině nikdy nebyl, děti také ne. Já jsem si vždy přála jim ukázat, odkud pocházím. Minulý rok jsme se rozhodli konečně vyrazit na dovolenou do Palestiny, abych jim ukázala svoji rodnou zem.

Problémy začaly už na letišti. Letěli jsme izraelskými aeroliniemi. Já Palestinka s českým pasem jsem jim asi připadala nadmíru podezřelá. Zpovídali mě tři hodiny. Za kým jedu, co tam budu dělat, s kým jedu, proč tam jedu a podobné kecy. Připadala jsem si jako nějaký hledaný trestanec. Ale dobrý, po výslechu jsme přijeli k bratranci, který nás ubytoval. V těchto krajích se již několik let bojuje. Každá ze stran tvrdí, že to je jejich zem a tu druhou chce vyhodit. Po tom co se Palestina rozdělila, vznikly izraelské osady na území, které oficiálně (podle OSN) patří Palestině. Jsou chráněné izraelskou armádou, ale i přestože jsou tam ti lidé relativně v bezpečí, stejně se snaží dostat na arabské území. Nedávno tu byl incident, kdy Židé chytli sedmnáctiletého kluka a upálili ho. Na druhou stranu, když na arabské území vnikli osadníci, Palestinci je postříleli. Kvůli tomu vznikly nepokoje a demonstrace. A jo my jsme museli v tu chvíli přijet, že jo.

Když jsme jeli s rodinou na výlet autem, dostali jsme se do zácpy, která byla kvůli přestřelce mezi izraelskou armádou a palestinskými mladými lidmi. Respektive vojsko střílí a Palestinci tolik zbraní asi neměli, tak házeli zapálené láhve a kameny. Nám se naštěstí z toho podařilo po nějakém čase ujet a nikomu se nic nestalo. Lidé v tom bordelu tam úplně normálně žijí.. Všechny ty nepokoje se jim odehrávají před očima a nikdo

s tím nemůže nic moc dělat. A to jsme ani nebyli v palestinských uprchlických táborech.

Před časem jsem se do těchto táborů byla podívat. Lidé, kteří přišli o svůj majetek kvůli válce, tam jsou běžně přemísťováni. Nebo ti kteří nepřijali jiné občanství. Všude je děsný smrad, hnus a bordel. Vypadá to jako velká hniající skládka. Rozhodně se nedá říct, že by šlo o lidské podmínky.

S rodinou jsme dále jeli do Betlému. Všude musíte ukazovat pasy. My jsme měli české a takové cestovní, místní travel documents. Všude se mě ptali proč mám český pas a jak si to dovoluji ho mít, a že musím mít ten jejich. Chvílemi jsem měla co dělat, abych se ovládla a nezačala se s nimi dohadovat. Říkali, že mě tam příště nepustí a že jsem drzá, protože mám české občanství. Pasy musíte ukazovat i v MHD. Zcela běžně tu zastaví autobus, ozbrojenci vejdou dovnitř a dožadují se pasové kontroly. Mám část rodiny v Jeruzalému, kam se nám podařilo dostat. Ale druhou část v Gáze, kam jsme neměli šanci se podívat. Je to uzavřené teritorium. Je zde vojenský teror. Lidé smí dovnitř jen s povolením, které je téměř nereálné sehnat a ani nesmí ven. Dokonce i Lékaři bez hranic, kteří tam jedou pomáhat, musí mít vjezdové povolení a často je tam ani nepustí.

V Jeruzalému mají třeba bezpečnostní systémy. To v Palestině není. Tady ani nesmí mít postavené bunkry, normálně jim to zakazují. To samé v Gáze. Nevím nic o své rodině, která tam žije.

Když jsme tam jeli, tak jsem jednoduše doufala, že budeme mít štěstí a nic se nám nestane. Prostě jsem to riskla. Čekala jsem dvacet let, než jsem tam vzala vlastní rodinu. Manželovi to jednou bohatě stačilo. Děti z toho nebyly tak vyděšené, dokonce starší dceru to spíše motivovalo a časem se bude chtít vrátit s Lékaři bez hranic.

Samozřejmě, že mám obavy o svojí rodinu. Někteří utekli již dávno, zbytek tam má práci a žije, jak se dá. Moje teta je z Čerkes. V posledních letech jsme ji přemluvili, aby od tam tad' odešla. Tak si zažádala o azyl na Kavkaze. Hrozně dlouho to trvalo, ale myslím že ho nakonec dostala. Tam taky nejsou zrovna nadšení z přistěhovalců.

Co si myslím o teroristech? To je těžké. Mladší generace, děti, všichni vyrůstají ve válce. Oni nic jiného neznají a tak když přijde charismatický pán a řekne, že je vezme do ráje, a že se budou mít dobře, když tamhle někde něco nechá vybuchnout, tak to prostě udělají. Nevím jestli to má nějaké řešení. Ti lidé, mi přijde, že jsou ve strašné bídě a když jim někdo řekne, že je z toho dostane, tak tomu prostě uvěří.

Mám dojem, že Islámský stát se skládá z nájemných vrahů. Určitě se musí zlikvidovat, ale nejspíš se to nikomu nepovede. Patří tam i lidé z rozpadlé armády, celou tu organizaci založili totální fanatici a někdo jim dává zbraně, aby válka pokračovala. Válka je totiž velký byznys a proti tomu jsou zákony krátké. Tyto organizace furt nabírají nové dobrovolníky, jsou to bezmocní, kterým je jedno, že ubližují lidem. Chci se do své rodné země ještě jednou vrátit, přeci jen tam mám rodinu. Pochybuju, že můj manžel se mnou znovu pojede, nebo že bude z celého toho nápadu nadšený. Když jsme se vrátili, tak se mi několikrát zdálo o „zážitcích“ nebo o střílení. Nejvíce mám asi strach o své blízké. My jsme se chvílemi báli, obzvláště když se okolo nás střílelo, nebo když nás neustále někde zastavovali a kontrolovali. Ale mám dojem, že teď je to spíše nepříjemný zážitek, který v klidu vyprávím a nemám z toho trauma. Je to špatný, celá ta situace je špatná, ale my jsme tam byli jen na chvíli a zase jsme se vrátili do klidné země. Sama bych tam bydlet nemohla. Jsem v Evropě většinu svého života a nic jiného neznám. Moje děti se tu narodily. Zním spoustu přestěhovalců tady v Čechách a téměř všichni z nich mají podobný názor jako já, že v Palestině je neuvěřitelný chaos a nemyslím si, že to jen tak přejde.

Příloha VI. Rozhovor s Marií

Narodila jsem se na Krymu, kde jsem taky dostudovala vysokou školu mezinárodních vztahů. Během studia jsem cestovala po světě a ve své první práci jsem byla často na služebních cestách v Turecku. Jezdili jsme tam také na dovolenou a během několika let jsem získala spoustu známých a navázala i pracovní vztahy. Momentálně v Turecku již rok bydlím a často lítám po světě za prací. Už i proto mě nedávný atentát na istabulské letiště hluboce zasáhl.

Měli jsme s mužem vyrážet na služební cestu, jenže on onemocněl a já jsem nechtěla letět sama a taky jsem chtěla zůstat doma a postarat se o něj. Kdyby můj manžel nechytl chřipku a letěli jsme podle původního plánu, mohli jsme se ocitnout na letišti během atentátu, nebo taky těsně před ním, těžko říct.

Vybavuju si, že jsme byli večer doma a najednou nám všichni začali psát, jestli jsme v pořádku a ať si zapneme televizi. Hned jsme si ji šli pustit a tam dávali přímý přenos z místa události. První co mě napadlo bylo to, jestli někdo ze známých nejel na dovolenou nebo necestoval za prací, tak jsme začali všechny hystericky obvolávat a snažili jsme se vzpomenout na všechny, o kterých jsme věděli, že by tam eventuálně mohli být. Naštěstí všichni byli v pořádku.

Město teď vypadá úplně stejně jako vždy, jen je tu méně lidí. Celkově od té doby, co se tu objevily teroristické útoky, a teď myslím v Turecku, ne přímo v Istanbulu, začali být lidé více obezřetní. Jsou zde prázdné ulice, i když za normálních okolností jsou zácpy na silnicích i přes noc. Je tu podstatně méně turistů, my s mužem pracujeme v turistické oblasti a mám dojem, že za chvíli zkrachujeme. Lidi prostě nepřesvědčíš, že budou v bezpečí tam, kde mohou vylétnout do vzduchu rovnou na letišti.

Ale život jde dál a musíme nějak fungovat. Je fakt, že nikdy nevíš, jestli vedle tebe něco nevybuchne. Bojíme se každého divného zvuku. Měla jsem takovou příhodu, kdy jsem viděla na zastávce muže, který odložil tašku na zem a začal si něco šeptat, začala jsem hystericky utíkat a křičet. Myslela jsem si, že jde o teroristu, který se modlí před odpalem a on to byl chlap s handsfree, jen ho měl na jiném uchu, které jsem neviděla a z odložené tašky si vyndával sešit. Okolo nebylo moc lidí, tak jsem nebyla za úplného blázna, ale jo, takové věci tě prostě napadnou a začneš utíkat hlava nehlava.

Bezprostředně po teroristickém útoku na letišti začali strašně špatně fungovat sociální média. Je zakázané sdělovat na sociálních sítích posty ohledně útoků, nebo celkově příspěvků na podobná témata. Je to údajně kvůli tomu, abychom nepřiživovali medializaci teroristů. Říká se, že byli povoláni do služby všichni policisté a nemohou si ani vzít dovolenou a musí být neustále na příjmu. Už jenom kvůli tomu, že tento výbuch se uskutečnil na tak přelidněném a chráněném místě.

Celkově mě asi zaráží neurvalost celého toho útoku. Mám dojem, že zrovna ve chvíli kdy se bezcitný zločinec šel odbouchnout na letišti, měli muslimové svátek, kdy ani na vlastním území nebojují a nesmí nikomu ublížit. Nepamatují si přesně jak se ten svátek jmenuje, Jen vím, že mi to říkal muslimský kolega, který z toho byl taky v šoku. Krom toho mě děsí už jen ta představa, že jsme tam mohli být taky, nebo i to že tam mohli být kolegové, přátelé. Jen nějakým zázrakem se nám podařilo tam nebýt a od teď budu nadšeně vítat každou chřípku u manžela.

Je skvělé vidět, jak si lidé pomáhají. Kamarád mi vyprávěl, že v tu chvíli byl na letišti jeho kolega. Samotný šéf se sebral a jel ho na letišti hledat. Nebo třeba taxikáři pomáhali odvázet a evakuovat lidi z letiště. I když se prý našli i takoví, kteří si řekli za cestu, která normálně stojí 20 dolarů, 100. Ale hyeny asi existují všude, i během války. Většinou jsem se

ale setkala spíše se snahou pomoci jeden druhému. Jeden hotel poskytnul zdarma útočiště pro lidi, kteří byli na letišti během útoků a pro jejich rodiny. Lidé šli v noci darovat krev do nemocnic. Já jsem šla taky. V nemocnici panoval šílený chaos, všude pobíhali lidé, pacienti byli na chodbách. Čekala jsem hrozně dlouho než jsem se dostala na řadu, ale myslím že to stálo za to. Měla jsem dojem hrozné bezmoci, že jsme se dostali do situace, kdy nevíš, co máš dělat a jak pomoci, tak jsem to chtěla udělat aspoň takhle.

Oficiálně je vyhlášen smutek, jsou polospuštěné státní vlajky, dokonce v televizi nedávají populární zábavné pořady. Ale jinak mám dojem, že zas takový rozdíl mezi běžným dnem a dnem po útoku tu není. Je to jiné to ano, ale kdyby sem přijel člověk ze zahraničí, tak si asi toho ani nevšimne. Asi je to dobře, je zbytečné žít se strachem a dávat ho najevo, akorát bychom podporovali myšlenky těch zlých lidí, kteří bezcitně útočí na nevinné.

Upřímně řečeno se bojím čím dál více cestovat. Přemýšlím, že bychom i s manželem se vrátili do Ruska. Jenže manžel je Rus a je z Moskvy, já jsem taky Ruska, ale jsem z Krymu, kde ty nepokoje jsou taky na denním pořádku. Sice tam není už tolik vidět válka, ale stejně bych se necítila v bezpečí. Zrovna když byly nepokoje před rokem a něco na Krymu, my jsme tam byli na návštěvě u mých rodičů. Měli jsme velmi nepříjemný zážitek, kdy mě slovně napadali nějací neznámí chlapi a pořvávali na mě ať si vypadnu do toho svého Ruska a dokonce se poprali s mým manželem. Všechno to vzniklo jen na základě toho, že jsme se bavily rusky. Přitom tam většina lidí mluví rusky a já ukrajinsky ani neumím. Kdysi jsem se to učila ve škole, ale to je tak všechno. Takže teď řešíme doma dilema. Zda zůstat tady a čekat, jestli jim stačil jeden útok a už to město nechají na pokoji, nebo se vrátit a čekat co přijde tam. Možná se odstěhujeme do Moskvy za manželovou rodinou. Tam mi to vždy připadalo bezpečný. V tuto chvíli určitě vím, že v Turecku mít děti nechci. Raději bych bydlela v nějaké bezpečnější zemi, i když to tady miluju.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autora/ky: Bc. Julie Voskobojsniková

Studijní program: Mgr.

Studijní obor: Psychologie

Název práce: Terorismus jako současné ohrožení stability osobnosti

Počet stran (bez příloh): 60

Celkový počet stran příloh: 16

Počet titulů české literatury a pramenů: 22

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 8

Počet internetových odkazů: 14

Vedoucí práce: MUDr. Olga Dostálová, CSc.

Rok dokončení práce: 2016

**Posudek vedoucího diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Bc. Julie VOSKOBYJNIKOVÁ

Obor studia: psychologie

Název práce: *Terorismus jako současné ohrožení stability osobnosti*

Vedoucí práce: MUDr. Olga Dostálová, CSc.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 60

Počet stránek příloh: 16

Počet titulů v seznamu literatury: 30

Počet internetových pramenů: 14

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Oborová příslušnost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	1			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		2		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	1			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		2		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	1			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	1			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Vyváženost teoretické a praktické části
v daném tématu

		2		
--	--	---	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

		2		
--	--	---	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost
výsledků v praxi

	1			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce
(publikace, referáty, apod.)

	1			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Autorka na s. 33 cituje předmluvu Brzybohatého ke knize Ibáněze a uvádí (2009, XIV), znamená to, že stránky předmluvy jsou zde uváděny římským číslem?

Co je bioterorismus, co se při něm používá a jak probíhá?

Jaká chemická látka byla použita v letošním roce ve válce v Sýrii, přestože je to mezinárodně zakázáno?

Pokud jste viděla film Mnichov, kolik teroristů uniklo zatajené odvetné akci?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Autorka zvolila téma terorismu, které pojala zajímavě a originálně. Hodně pozornosti věnovala vysvětlení pojmů, což práce vyžadovala, protože vymezení terorismu a jeho odlišení od násilné kriminality není jednoznačné. Proto uvádí více názorů. Zmiňuje se o pěti druzích terorismu, z nich jeden má dvě podskupiny. V souvislosti s těmito názory vymezuje další relevantní pojmy: machiavelistická inteligence, fundamentalismus, fanatismus, metafora schodiště a další. Autorka věnuje značnou pozornost psychologii teroristů, jejich stereotypům chování, motivaci a dynamice teroristické skupiny. V praktické části se věnuje rozhovorům se třemi osobami, které přišly do určitého kontaktu s touto skutečností.

Autorka spolupracovala bez problémů, pečlivě a se značnou angažovaností. Práce je nevšední a čtenáře zaujme.

Autorka umí pracovat s literaturou a používá správně citace s výjimkou tří přehlednutí, kde měla být kurzíva.

Gramatické nedostatky jsou pouze drobné, např.

Na konci slov nebo uvnitř slova „i“, kde má být „í“ např.

s. 10, ř. 5 zdola „pomoci tématické analýzy“, má být „pomocí“,

s.29, ř.5 zdola „idea nenormálnosti je druhou teorií“ má být „teorií“

s. 31, ř. 7 zdola „najít“ místo „najít“, totéž s. 33, ř. 3 pod nadpisem 4.2

s. 39, odst.3, ř.1 vůdci skupin ... dehumanizují“ místo „dehumanizují“

Vynechání písmene, např.

s.27, ř. 10 shora, „type“, chybí na konci m „typem“

Nesrozumitelné slovo:

s.31, ř.4 „kdy i libovolného jedince doje z nejrůznějších důvodů odmítnou

Další: s. 30, ř.3 shora statistický nenormálním způsobem“ má být „statisticky“

s. 30, ř. 10 zdola „Suleimanov a Belfer říká“, má být „říkají“

s. 41, pod 6.1 „teroristi jsou motivovaní a připravené k akci“

s. 41, pod 6.1. ř.2 „náhodné oběti, kteří“

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: Podle úrovně obhajoby výborně

6.9.2016

MUDr. Olga Dostálová, CSc.

**Posudek vedoucího/opponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/ky: Bc. Julie Voskobojniková
Obor studia: Psychologie
Název práce: Terorismus jako současné ohrožení stability osobnosti

Vedoucí/oponent* práce: PhDr. Martin Kuška, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 60
Počet stránek příloh: 16
Počet titulů v seznamu literatury: 44 (22 CZ, 8 zahr., 14 i-net)

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová příslušnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

			x	
--	--	--	---	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

x				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

			x	
--	--	--	---	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznost kapitol a subkapitol

			x	
--	--	--	---	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	x			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	x			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Nemám. Reagujte, prosím, na připomínky níže.

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

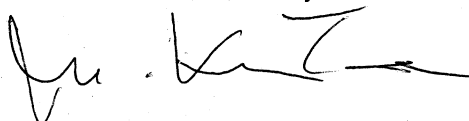
Předkládaná diplomová práce s názvem „Terorismus jako současné ohrožení stability osobnosti“ je velmi zajímavým psychologickým příspěvkem do diskuse o jednom z nejvíce mediálně artikulovaných témat 21. století. Jako oponent musím úvodem konstatovat určitý pocit nejistoty, který vyvolal název této práce: není explicitně vyjádřeno, zda se práce věnuje ohrožení stability osobnosti teroristů, obětí či běžné populace. Také téměř celá teoretická část je věnována problematice terorismu (historie, typologie) a teroristům (chování, motivace, dynamika teroristické skupiny apod.) a až necelá stránka (43) na konci teoretické části popisuje oběti terorismu (ještě navíc pouze na základě 1 zdroje - encyklopedie), přičemž právě oběti terorismu jsou předmětem následující praktické části. V tomto ohledu působí práce značně rozpolceně. Má další oponentská výtka směřuje k práci se zdroji: Wikipedii (a ani encyklopedie – v práci užita opakovaně) je vhodné v DP uplatnit jen v případech, kdy nejsou dostupné jiné zdroje odborného charakteru. Dále, část 3 diplomové práce bylo možné určitě zpracovat na základě více než 1 tuzemského zdroje – mohl být doplněn zdroj souhlasného a/nebo polemického či kategorizaci rozšiřujícího/redukuujícího názoru. Jakožto oponent pokládám za redundantní uvedení přehledu a popisu útoků (část 2.2), a naopak, v teoretické části postrádám kapitoly pojednávající o psychologických důsledcích terorismu na oběti, dále psychologicky rozpracované téma stability osobnosti a jejího ohrožení atd., tedy teoretické kapitoly věnované tématům vyplývajících nejen z názvu DP, ale zejména vážícím se k praktické části (taková kapitola by mohla být např. nazvána: *Pozitivní přístup k situaci jako copingová strategie*). Další drobné výtka směřují ke stylistice a několika chybám – např. „probadky“ (s. 63), přičemž adekvátní jsou v daném kontextu *participantky*.

Předkládaná diplomová práce splňuje požadavky kladené na tento typ prací a i přes uvedené výtka ji hodnotím vysoce pozitivně.

Doporučení k obhajobě: doporučuji ~~nedoporučuji~~*

Navrhovaná klasifikace: výborně až velmi dobře, dle výsledku obhajoby

Datum, podpis: 10. 9. 2016

*

nehodící se, škrtněte